

SZOCIÁLIS ALAPÍTVÁNYOK ÉS AZOK ALAPÍTÓI A TÖRTÉNELMI MÁRAMAROS-UGOCSAI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYÉBEN (1840–1914)

SOCIAL FOUNDATIONS AND THEIR FOUNDERS IN THE
HISTORICAL REFORMED DIOCESE OF MÁRAMAROS-UGOCSA
(1840–1914)

Becske Pál Zsolt
Debreceni Egyetem

ÖSSZEFOGLALÁS

A magyar történeti szakirodalomban számos tudományos munka jelent már meg a 19–20. századi alapítványozással kapcsolatban. A történelmi Máramaros-Ugocsa Református Egyházmegyében teret nyerő alapítványozás társadalom-, illetve gazdaságtörténeti indíttatású feldolgozására azonban ezidáig nem került sor. Jelen tanulmányomban e témakör egy bizonyos részterületének, az 1840 és 1914 között létesített szociális alapítványok főbb jellemzőinek, valamint az alapítók társadalmi összetételének bemutatására vállalkozom. A rendelkezésre álló források alapján – a tárgyalt időszakban – az egyházmegye 18 egyházközségében legkevesebb 28 szociális alapítvány létrehozására került sor. A tanulmány első részében az alapítási évek és az alapítványi célok megoszlását, a törzsvagyon eredetét, nagyságát és annak formáját vizsgálom. Ezt követően az alapítványtevők társadalmi jellemzőit (lakóhely, származás, foglalkozás, nem, kor stb.) elemzem.

ABSTRACT

Numerous scientific publications have already appeared in Hungarian historical literature on foundations in the 19th and 20th centuries. However, the social and economic historical analysis of the foundations emerging in the historical Reformed Diocese of Máramaros-Ugocsa has not yet been addressed. In this study, I aim to present the main traits of social foundations established between 1840 and 1914, as well as the social composition of their founders. Based on the accessible data, at least 28 social foundations were established in the 18 parishes of the diocese during the researched period. In the first part of the study, I examine the distribution of the founding years and foundation goals, the origin, size, and form of their capital. Following this, I analyze the social traits of the founders (residence, social origin, occupation, gender, age, etc.).

Kulcsszavak: református egyház, Máramaros-Ugocsa Református Egyházmegye, egyházközség, szociális alapítványok, alapítók, társadalmi jellemzők.

Keywords: Reformed Church, Reformed Diocese of Máramaros-Ugocsa, parish, social foundations, founders, social traits.

DOI: 10.54231/ETSZEMLE.26.2026.1.3

Copyright © 2026 Becske Pál Zsolt (author)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Bevezetés

Az utóbbi két-három évtizedben számos tanulmány és forráskiadvány jelent meg a dualizmuskori alapítványozással kapcsolatban. Ezek főként valamelyik település, egyházközség vagy felekezeti iskola stb. alapítványainak vizsgálatára, bemutatására fókuszáltak.¹ A szociális alapítványokkal azonban viszonylag kevés elemzés foglalkozik. Különösen igaz ez a hajdani Máramaros-Ugocsi Református Egyházmegyében teret nyerő 19–20. századi szociális célú alapítványozásra, amely ez idáig teljes egészében kívül esett a történeti kutatások látókörén. Tanulmányunkban az egykori Tiszántúli Református Egyházkerület² észak-keleti régiójában elhelyezkedő

¹ Ezek a teljesség igénye nélkül a következők: *Becske Pál Zsolt*: Alapítványozás a Viski Református Egyházközségben a reformkortól a dualizmus végéig (1840–1918). In: *Scientia Denique* 7. (2017) 1. 9–33.; *Galambos Sándor*: Alapítványi célok a dualizmus korában Nyíregyházán. *Levéltári Szemle* 41. (1991) 1. sz. 19–27.; *Galambos Sándor*: Az alapítványozás résztvevői Nyíregyházán a dualizmus korában. In: Vera (nem csak) a városban: Tanulmányok a 65 éves Bácskai Vera tiszteletére. Szerk. Á. Varga László. Debrecen, 1995. 185–192.; *Galambos Sándor*: Alapítványozás Nyíregyházán a dualizmus korában. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának Kiadványai III. Tanulmányok 2. Nyíregyháza, 1996.; *Galambos Sándor*: A rétegek közötti pozitív kapcsolat: az alapítványozás. A nyíregyházi dualizmus kori alapítványok. In: *Kőfallal, sárpalánkkal... Várostarténeti tanulmányok.* (Rendi társadalom - polgári társadalom 7.). Szerk. Németh Zsófia – Sasfi Csaba. Debrecen, 1997. 199–205.; *Gazdag István*: Debreceni alapítványok az első világháború előtt. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve 14. (1987) 77–83.; *Halász Imre*: Szombathelyi alapítványok a Bach-korszakban. In: *Határon innen, határon túl.* Tanulmányok Tilcsik György 60. születésnapjára. Szerk. Bariska István – Mayer László. Szombathely, 2012. 175–186.; *Tóth Ágnes*: A Debreceni Tisza István Tudományegyetem alapítványai a két világháború között. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve 28. (2001) 299–358.; *Dr. Ferenczi Sándor*: Az erdélyi egyházmegye római katolikus papsága által tett alapítványok a dualizmus korában. In: *Studia Theologica Transsylvaniensia.* A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológiai Kar Pasztorálteológia Tanszékének Folyóirata 13. (2010) 1. sz. 163–173.; Debreceni alapítványok a XX. században. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár forráskiadványai 28. Szerk. Radics Kálmán. Debrecen, 1997.; „Alamisna képpen conferáltam...” A szatmárnémeti református gimnázium alapítványai 1667–1918. *Editiones Archivi Districtus Riformatorum Transtibiscani* XI. Szerk. Lengyel Katalin. Debrecen, 2002.

² Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés következtében a történelmi Tiszántúli Református Egyházkerület gyakorlatilag négy részre szakadt. A kerület akkori 579 gyülekezetének többsége a püspöki központtal, Debrecennel együtt Magyarország része maradt. Viszont a Máramaros-Ugocsi, a Nagybányai, a Nagykárolyi, a Beregi, a Bihari, az Érmelléki, a Szatmári, a Nagyszalontai, illetve a Békés-bánáti Egyházmegyékből 183 anyaegyház és számos filia közel 250 ezer egyházzal Romániához, mintegy 90 egyházközség és csaknem 140 ezer református Csehszlovákiához, míg 9 egyházközség néhány szóróvannal a

történelmi Máramaros-Ugocsei Református Egyházmegye³ 18 egyházközségében (1. térkép) létesített 28 szociális – vagy ilyen jellegű célkitűzésekkel is rendelkező – alap, alapítvány⁴ társadalom- és gazdaságtörténeti indíttatású vizsgálatára vállalkozunk az eddigiekben feltáratlan és/vagy feldolgozatlan források, illetve a releváns szakmunkák alapján. Fontos megjegyezni, hogy az elemzés eredetileg komplexebb jellegű volt, mivel kiterjedt az alapítványok névadóinak,⁵ illetve a fundációk működésének,

Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került. *Süli-Zakar István – Szilágyi Ferenc: Vallásföldrajzi változások a Partiumban.* In: A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény. I. Szerk. Gál András – Frisnyák Sándor – Kókai Sándor. Nyíregyháza–Szerencs, 2016. 173.; *Szabadi István: „Habent sua fata...”* adalékok a 20. századi tiszántúli református levéltártörténethez. Levéltári Szemle 55. (2005) 2. sz. 47.; *Zoványi Jenő: A Tiszántúli Református Egyházkerület története.* Debrecen, 1939. 162.

³ Az egyházkerület szerves részét képező történelmi Máramaros-Ugocsei Egyházmegye szintén több, azaz két részre szakadt. Területét, azonban teljes egészében elcsatolták a Tiszántúli Egyházkerulettől. Az egyházmegye akkori 32 egyházközségéből 24 – más adat szerint 25 – Csehszlovákiához, a többi pedig Romániához került. Ugyanakkor az egyházmegye csehszlovákiai részéhez a Szatmár vármegyei Nagypalád is „csatlakozott”. Az említett egyházközség eredetileg a tiszántúli Nagybányai Egyházmegye kötelékébe tartozott, azonban Csehszlovákiához történő csatolását követően a történelmi Máramaros-Ugocsei Egyházmegye nem Romániához tartozó nagyobb részébe olvadt és az ottani gyülekezetekkel együtt önálló egyházmegyét alkotott. Ezzel szemben a Romániához csatolt Máramaros-Ugocsei egyházközségek (8–9) a Nagybányai Református Egyházmegyéhez kerültek. A Tiszántúli Református Egyházkerület névtára. Összeáll. Futó András. Debrecen, 1925. 38.; A Magyarországi Református Egyház egyetemes névtára 1941. Szerk. Kiss Gyula. Budapest, 1941. 302.; *Tömösközi Ferenc: A szlovenszkói és kárpátaljai egyetemes református egyház önszerveződésének rövid története 1918–1923 között.* In: Pro Minoritate. H.n. 2017. 128.; *Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon.* 3. javított és bővített kiadás. Budapest, 1977. 388, 426.; *Zoványi Jenő: A magyarországi protestantizmus története 1895-ig.* I–II. Máriabesnyő–Gödöllő, 2004. II. 415.

⁴ Galambos Sándor szerint: *„Az alapítvány a jótékony célú adományozás egyik formája; olyan nyilvános kezelés és ellenőrzés alatt álló vagyon, amelynek kamatait – a törzsszállomány érintetlenül hagyásával – csak az előre megjelölt célra használhatják fel. [...] Jótékony adomány az alap is. Jelentős különbségek vannak azonban az alap és az alapítvány között. Az alap olyan különleges célra rendelt vagyon, amelynek nemcsak a hozadéka, hanem az állaga is felhasználható.”* Galambos S.: Alapítványi célok i. m. 19.

⁵ Az alapítványok döntő többsége egy-egy személy nevével viselte. Viszont ezek a személyek, azaz a névadók gyakran nem voltak azonosak az alapítókkal. Az egyéni alapítók egy része a saját nevét örököltette meg, a többiek viszont általában valamelyik családtagjukról nevezték el adományukat. A történelmi Máramaros-Ugocsei Református Egyházmegye egyházközségeiben létesített szociális alapítványok

tevékenységének vizsgálatára is, azonban az eredmények bemutatására jelen tanulmány keretein belül terjedelmi okok miatt nem kerül sor.

1. térkép: *A vizsgált szociális alapítványok térbeli megoszlása a történelmi Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegyében (1840–1914) (Saját szerk.)*

Forrás: A Tiszántúli Református Egyházkerület térképe. Debreczen, 1912. (a továbbiakban: Egyházkerületi térkép, 1912.) <https://harangszoujsag.wordpress.com>. Utolsó letöltés ideje: 2021. márc. 18.; Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (a továbbiakban: TtREL) I. 1. t. (= Püspöki Hivatal iratai. Egyházközségi alapítólevelek.) 2. Dolha 1909–1910. Alapító-level. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-level. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-level.

többségében az alapító(k) nevét, esetenként pedig elhunyt házastársuk vagy valamelyik hozzátartozójuk – testvérük vagy gyermekük – nevét viselték. Így például özvegy Aczél Lászlóné Perényi Lujza részben férjéről nevezte el alapítványát. Míg Szentpály István öccse, néhai Szentpály Jenő emlékének megőrzésére létesített – egy róla elnevezett – alapítványt. Ezzel szemben Nánásy (Nánássy) Lajos és neje Gábrriel Terézia elhunyt fiuk – az öngyilkosságot elkövető – Nánásy Kálmán emlékére tett annak nevét viselő alapítványt. Fontos azonban megjegyezni, hogy akadtak olyan alapok, alapítványok is, amelyek nem az alapítványtevők vagy hozzátartozóik nevét viselték, hanem egyszerűen az alapítvány rendeltetését, célját tükrözték. Többek között e fundációk közé tartozott a viski Népiskolai árva- és segély alap is. *Galambos S.*: Az alapítványozás résztvevői i. m. 185.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-level. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Másolat. Artzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-level.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-level. X. 39.

X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28. – X. 29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. (= Egyházkerületi Levéltár iratai. Egyházkerületi és egyházmegyei nyomtatott jegyzőkönyvek.) 43. A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye 1902. évi május hó 9-ik napján, Tiszaújlakon tartott közgyűlésének és közigazgatási bírósági ülésének jegyzőkönyve. (a továbbiakban: Em. kjkv. 1902. május 9.) 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

A kutatás forrásanyaga

Munkánkban főként elsődleges forrásfeltárást és adatfeldolgozást végzünk. A kutatás egyik alapvető forrásbázisát az 1840 és 1914 között keletkezett egyházközségi alapítólevelek képezik. A Tiszántúli Református Egyházkerület 1909-ben elfogadott alapítványi szabályrendelete értelmében az alapítvány kezelésével megbízott jogi személynek legalább három példányban kellett elkészítenie az alapítóleveleket. A szabályszerűen kiállított alapító okiratok közül egy példány a kezelőnél maradt, míg egy-egy példányt a felettes egyházi hatóságokhoz – vagyis az egyházmegyéhez és az egyházkerülethez – kellett felterjeszteni elbírálás és jóváhagyás céljából. Az egyházi hatóságok közgyűlései által megerősített alapítólevelek⁶ vagy ezek

⁶ Az alapítványozás intézményét átfogóan szabályozó törvény – a többszöri próbálkozás ellenére – nem született. A jogi keretek hiányában sokszínűség jellemezte az alapítás aktusát. Az alapítási szándék önmagában, külön engedély és regisztrezés nélkül elegendő volt az alapítvány létrehozásához. Az alapítványtevő valamilyen közhiteľű okiratban nyilvánította ki akaratát. Az alapítványi cél meghatározásánál csak arra kellett tekintettel lenni, hogy az közérdekű, tartós legyen és ne ütközzön törvényes tilalomba, közrendbe. A 20. század elejétől azonban a hatóságok már szabályszerűen kiállított alapítólevelet követeltek meg. Az alapítólevélnek tartalmaznia kellett az alapítvány címét, célját, a törzstőke nagyságát, a kamatok elnyerésének feltételeit, a pályázat és a kamatkiosztás módját és idejét. Ezekon kívül az alapító okiratokban fel kellett tüntetni az alapító, a kezelő, a peres és peren kívüli képviselő, valamint az adományozottakról döntő kuratórium nevét is. *Galambos S.*: Alapítványi célok i. m. 20.; *Tóth Á.*: A Debreceni Tisza István Tudományegyetem alapítványai i. m. 300.

hitelesített másolatai az egyházmegyei, illetve az egyházkerületi levéltárakba kerültek.⁷

Az említett egyházkerületi szabályrendelet értelmében az alapítóleveleknek a következő elemeket kellett tartalmazniuk:

- Az alapítvány keletkezésének történeti leírása, az alapító végrendeletének vagy más írásbeli rendelkezésének szó szerinti idézésével.
- Az alapítvány címe, amelyben az alapító neve és az alapítvány rendeltetése is szerepel.
- Az alapítvány céljának pontos leírása.
- Az alapítványi vagyon mennyiségének, minőségének, hol és mikénti kezelésének, illetve biztosításának pontos meghatározása.
- Az alapítvány felhasználásának módja és amennyiben abban egyénileg meg nem határozott személyek részesülnének, az adományozásra jogosított személy vagy szervezet megnevezése és az adományozás körüli eljárás részletes megállapítása.
- Az alapítványban esetleg részesülők személyes kellékeinek és annak meghatározása, hogy több jelentkező közül ki tarthat igényt elsőbbségre, az élvezet mikor veszi kezdetét és mi által szűnik meg.
- A kezelő jogi személy részéről az alapítványra nézve a vagyoni felelősség elvállalásának elismerése.
- Kijelentése annak, hogy az alapítványt peres és peren kívüli jogüggyekben ki lesz hivatott képviselni.
- Az alapítólevél hány eredeti példányban állítottatott ki és hogy a kiállított példányok hol vannak elhelyezve.
- A szabályrendelet hatályba lépése előtt létesült alapítványokra nézve kiállítandó alapítóleveleknek elég a 3., 4., 5. pont alattiakat tartalmazni.⁸

A Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában elhelyezett Egyházközségi alapítólevelek – illetve az Egyházkerületi és egyházmegyei nyomtatott jegyzőkönyvek – nevű állag témánk szempontjából 19 releváns alapítólevelet⁹ tartalmaz 28 alapítványra vonatkozóan. Az alapító okiratok

⁷ *Vás Mihály*: A Tiszántúli Református Egyházkerület közérdekű határozatainak és szabályrendeleteinek gyűjteménye. Debreczen, 1918. 101., 104–106.

⁸ *Vás M.*: A Tiszántúli Református Egyházkerület i. m. 105–106.

⁹ Az Atzél László alapítvány alapítólevele két példányban – egyrészt mint jegyzőkönyvi kivonat – van elhelyezve az említett állagban. Míg Kovássy Ákos és neje Derzsy Irma lelkészfizetési alapítványainak alapítólevelei (12) közül csupán két példány – egy másolat és egy az egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvében szereplő alapító okirat – maradt fenn. TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Kivonat a máramaros ugoctsi ref. egyházmegye 1907 ik évi május hó 3 án Máramarosszigeten

csaknem minden egyes esetben ismertetik az alapítványok keletkezését, valamint az alapítók nevét, az alapítványok célját, rendeltetését és nem mellesleg az alapítványi vagyon formáját, összegét/értékét, továbbá kezelésének és kamatoztatásának módját stb. Ezekon kívül – az alapítólevelek – az alapítókra vonatkozóan is sok értékes információt tartalmaznak. Többek közt olyan adatokra is kitérnek, mint a vallásfelekezeti hovatartozás, a foglalkozás vagy épp a családi állapot.

Az elsődleges források második csoportját az Egyházkerületi Levéltár I. 8. i) jelzetű Egyházkerületi és egyházmegyei nyomtatott jegyzőkönyvek (1843–1946) elnevezésű állagában őrzött Máramaros-ugocsei református egyházmegyei jegyzőkönyvek (1882–1923) alkotják, amelyek a vizsgált alapítványokra vonatkozó különböző típusú adatok mellett igen értékes és egyben fontos információkat közölnek az egyes alapítók lakhelyét, illetve foglalkozását stb. illetően.

Az alapítólevelek feldolgozása során arra törekedtünk, hogy lehetőség szerint valamennyi alapítványról és alapítóról azonos típusú adatokat gyűjtünk össze. A kutatást azonban nagyban megnehezítette, hogy az egyes adatok nem minden alapító okiratban kerültek közlésre. Ezért a vizsgálatba további forrásokat, többek közt egyházkerületi nyomtatott jegyzőkönyveket, gyászjelentéseket, emlékbeszédeket, illetve néhány szakirodalmat is bevontunk. A különböző forrásokban és kiadványokban szereplő adatok többé-kevésbé lehetővé tették a meglévő hiányosságok, bizonytalanságok pótlását, valamint a rendelkezésre álló információk ellenőrzését és helyesbítését. Ezt követően az összegyűjtött adatokat különböző szempontú statisztikai vizsgálat keretein belül elemeztük, majd az így nyert eredményeket összegző táblázatokba foglaltuk és tematikus diagramokkal szemléltettük.

A vizsgált korszak történeti háttere

A szociálpolitikai tevékenység eszméje mint állami feladat a 18. században jelent meg. A középkor folyamán a szegénygondozás nagyrészt a katolikus egyház feladata volt. A polgári tendenciákat hordozó reformáció kora pedig nagy mértékben helyi közösségi ügyé tette azt. Az újkor elején a szegényügyvel való foglalkozás elsősorban még az egyházak feladatai közé tartozott. Míg a polgári korszakban a szegényügy kezelése két síkon zajlott. Egyrészt állami hatósági intézkedéseket foganatosítottak, másrészt egyre jobban elterjedtek a civil szervezetek és magánszemélyek általi jótékony segélyezési formák.¹⁰

---

tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 7. szám. Az időszaki esperesi jelentéssel kapcsolatban, s annak kiegészítésül olvastatik a következő alapító levél: Atzél László alapítvány.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.

¹⁰ Major Zoltán László: Adatok Debrecen város szociálpolitikájának kérdéséhez (1867–1914). In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve 15. Debrecen, 1988.

Az állami szocialpolitika kezdetben elsősorban rendészeti indíttatású volt és még sokáig az is maradt. Rejtett vagy olykor nem is annyira bűrkolt célja a koldulás adminisztratív korlátozása (felszámolása), valamint a koldulásra motiváló hajlamok, az erkölcsök javítása volt. Már a kiegyezés éveiben belügyminiszteri – 4682–1867. sz. – rendelet szólt arról, hogy a koldulás elharapózása miatt ajánlatos lenne, ha a helyhatóságok eltartanak saját szegényeiket. Emellett a rendelet azt is kimondta, hogy a munkaképeseket juttassák keresethez, míg a munkaképtelen szegényeket a községek lássák el. Ebből az ajánlásból az 1871-es községi (törvényhatósági), illetve az 1872-es fővárosi törvények nyomán önkormányzati kötelesség lett.¹¹

Az 1871. évi XLIII. tc. 131. §-a kimondta, hogy a község a helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, akik magukat községély nélkül fenntartani nem képesek. Az 1886. évi XXII. t.c. szintén a községek szegénygondozási kötelezettségét rendelte el. Az 51000–1899. sz. belügyminiszteri rendelet pedig kötelezte a községeket, hogy a szegénygondozás tárgyában szabályrendeletet alkossanak és elrendelte, hogy szegénykataszter állíttassék fel.¹²

A községi és fővárosi törvény egyöntetűen az illetőségi hely felelősségét deklarálta a szegénységélyezés kérdésében. A közvetlenül az osztrák jogrendből átvett elv az jelentette, hogy az ellátandó szegény után bárhol felmerülő költségeket a születési (az illetőségi) hely közigazgatási hatóságának kellett (volna) viselnie. A jogszabályok soha sem részletezték a gondozás (segélyezés) iránti igényjogosultságot, azt viszont újra és újra megerősítették, hogy milyen felelősség terheli e téren az államot és főként az önkormányzatokat. Másodlagos szegénygondozási kötelesség csak az illetőségi községeket terhelt, ami előírta számukra, hogy lássák el mindazokat az egészséges felnőtt szegényeket, akiket a karitatív társadalmi egyesületek nem gondoz(hat)nak. A községek a községi szegényalap jövedelmeinek a felhasználása útján, évi költségvetésük keretei között látták el a feladatukat. A szegénygondozással túlterhelt községek elvileg államsegélyt is kaphattak, erre azonban ritkán került sor, így lényegében teljesen a maguk erejére voltak utalva. Az önkormányzatok viszont igyekeztek csökkenteni a szegénygondozásból rájuk háruló anyagi terheket, és továbbhárították azokat a jótékonyági egyesületekre stb.¹³

Az állami hatósági intézkedések – amint azt fentebb is láthattuk – a községek feladatává tették a szegények támogatását, de csak igen szigorú feltételek megléte esetén – illetőség, vagyontalanság, keresetképtelenség stb. – folyósítottak segélyeket. A leszakadók tábora azonban sokkal

125.; *Galambos S.*: Alapítványozás Nyíregyházán i. m. 64.

¹¹ *Major Z.*: Adatok Debrecen város i. m. 125–126.; *Kövér György – Gyáni Gábor*: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. H. n. 2006. 240.

¹² *Major Z.*: Adatok Debrecen város i. m. 126.

¹³ *Kövér Gy. – Gyáni G.*: Magyarország társadalomtörténete i. m. 240.

nagyobb volt annál, mint amit a törvények átfogtak. Az összlakosságnak körülbelül 1%-a kapott hatósági segílyt. Ezek a segílyek azonban nem, vagy csak alig tették lehetővé a megélhetést. A szociális háló tehát igen laza szövésű volt. Annak megerősítése a civil társadalomra maradt. Az anyagi biztonsággal rendelkező rétegek tagjai többféleképpen támogatták a szegényeket. A növekvő számú jótékony egyesületek folyamatos tevékenysége és a főleg természetbeni, egyszeri adományozások mellett az alapítványok is jelentős szerepet töltek be e téren.¹⁴

Az alapítványok létrehozását a református egyházi rendeletek is előírták. A Tiszántúli Református Egyházkerület tizenöt paragrafusból álló szabályrendelete – az elhagyott szegények, árvák és betegek gondozásának módjáról, az eljárás és felügyelet részleteiről – kimondta, hogy minden egyházközség köteles szegényalapot létesíteni, melynek kezelése és kamatoztatása a választott gondnok feladatkörébe tartozott. Teendőit az árva- és szegényügyi bizottság elnökének ellenőrzése, valamint a lelkész felügyelete mellett az egyháztanács rendelkezései szerint kellett ellátnia. Az alap gondnokának külön nyilvántartást kellett vezetnie az elhagyott szegényekről, az árvákról és a betegekről. Ennek céljából a lelkésznek hivatalos úton be kellett szereznie a gyámhatóság és az illetékes állami árvaház által a kötelékébe tartozó gyermekekről, kiskorúakról, gondozottakról vezetett nyilvántartás és kimutatás vonatkozó adatait. Az alap gondnoka által összeállítandó jegyzékbe azok a személyek kerülhettek be, akik a lelkésznel vagy a gondnoknál jelentkeztek, vagy akiket ezen egyházi tisztviselőknél bárki bejelentett.¹⁵

Mindezek mellett a szabályrendelet a rászorulókat támogatásának lehetséges formájáról, módjáról is rendelkezett. Az 5. §. értelmében: *A nyilvántartásba bevezetett szegények, árvák és betegek gondozására szolgálnak: a) lakásra és tartásra elhelyezés; b) élelmi és ruházati cikkeknek természetben kiszolgáltatása; c) készpénz segílynyújtás; d) az óvoda és tankötelesek neveléséről és tanításáról való gondoskodás s azok részére tanszerek beszerzése; e) gyógyintézeteken kívül elhelyezett betegeknek ápolása s gyógyszerekkel és gyógyeszközökkel ellátása, ha ezen gyógyszerek és gyógyeszközök beszerzéséről a község, vagy a betegsegélyző egyesület nem gondoskodik; f) a munkaképes szegényeknek és árváknak hivatásszerű állandó keresetre, vagy ideiglenes foglalkozásra elhelyezése.*¹⁶ A felsorolásban szereplő lehetséges módozatok közül a konkrét segílyezési forma/formák alkalmazásáról, illetve a célszerű

¹⁴ Galambos S.: Alapítványozás Nyíregyházán i. m. 64–65.; Galambos Sándor: Nyíregyházi szociális alapítványok a kiegyezés korában. In: Helytörténeti tanulmányok IX. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai I. Évkönyvek 9. Nyíregyháza, 1993. 123.

¹⁵ TtREL I. 1. a. (= Püspöki Hivatal iratai. Egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvek.) 39. A tiszántúli reform. egyházkerület 1907. máj. 28–30. napjain Debreczenben tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Debreczen, 1907. (a továbbiakban: Ek. kjkv. 1907. május. 28–30. Debreczen, 1907.) 45–46.

¹⁶ TtREL I. 1. a. 39. Ek. kjkv. 1907. május. 28–30. Debreczen, 1907. 46–47.

intézkedések megtételéről a gondnok véleményezése mellett a református lelkész döntött.¹⁷

Míg az 1912-es Népiskolai szervezet és szolgálati pragmatika 13. §-a kimondta, hogy: „Minden egyház, amennyiben még ilyen alapja nem volna, tartozik iskolai árva- és segélypénztárt létesíteni, melynek célja az árva és szegény tanulóknak ruhával, tankönyvekkel s írószerekkel ellátása, esetleg vizsgai jutalomkönyvek beszerzése.”¹⁸

A fentebb említett egyházkerületi szabályrendelet megjelenését követően – azaz az 1910-es évek első felében – a történelmi Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegye több egyházközségében (Kisbáonyban, Visken) is sor került úgynevezett Szegény alapok, alapítványok létrehozására. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy az egyes egyházközségekben, mint például Máramarosszigeten – az egyéni kezdeményezéseknek köszönhetően – már az ezt megelőző évtizedekben is létesültek ilyen típusú fundációk.¹⁹

Az alapítványok számának alakulása

Az ismert adatok szerint a történelmi Máramaros-Ugocsbai Egyházmegyében 1840 és 1914 között legkevesebb 28 szociális – vagy ilyen jellegű célkitűzésekkel is rendelkező²⁰ – alap és alapítvány létrehozására került

¹⁷ TtREL I. 1. a. 39. Ek. kjkv. 1907. május. 28–30. Debreczen, 1907. 47.

¹⁸ TtREL I. 8. h. (= Egyházkerületi Levéltár iratai. Szabályzatok gyűjteménye.) 8. Népiskolai szervezet és szolgálati pragmatika, 1912. 9–10.

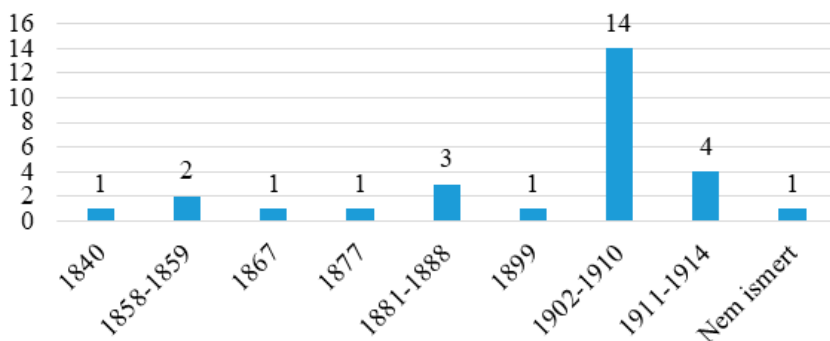
¹⁹ TtREL I. 1. t. 5. Kisbáony 1904-1911. Alapító-levél. X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671-1917. Alapító-levél. X. 26.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840-1917. A viski ref. egyház szegényalapja alapító levele. X. 45.; Viski Református Egyház Irattára (a továbbiakban: VREI) Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.

²⁰ A Báró Perényi Lujza által 1907-ben tett 10 ezer koronás Atzél László alapítvány osztott céllal jött létre. Az alapító az említett összeg felhasználásáról a következőképp rendelkezett: „ezen alapítványból 3000 [...] koronának kamata a nagyszöllősi evang. reform. lelkész jövedelmét képezze a mai naptól kezdve, úgy azonban, hogy ez a kongrua törvény végrehajtásánál az esetleg kiegészítendő fizetésnél felszámolás tárgyát nem képezheti.” A bárónő a mindenkori lelképásztor mellett az egyházközség és egyben a református felekezeti iskola egy másik tisztviselőjét is támogatni kívánta. Meghagyása szerint további „2000 korona kamatja a nagyszöllősi evang. reform. kántor-tanító jövedelmét képezze, úgy azonban, hogy a fizetésrendezésnél felszámolás tárgyát ez sem képezheti.” Ez utóbbi célkitűzés kapcsán Perényi egy helyettesítő vagy másképp pót rendelkezést is bevett az alapító okiratba. E szerint: „Azon este pedig, ha valamikor a felekezeti iskola beszüntetve lenne az állami iskolai térhódítás folytán vagy bármi ok miatt, de a hitélet fenntartatik, ezen jövedelem a kántor illetménye marad.” Mindezek mellett a bárónő a nagyszöllősi református elemi iskola tankönyvekkel, tanszerekkel történő ellátását is támogatni kívánta. Az említett alapítványi összegből ezer korona kamatja „az evang. ref. iskolában tankönyvek, írószerek és jutalomkönyvekre fordítatik, hogy ez által a tanítás és nevelés hasznosabb, a szülőkre [a szülőkre] nézve is megkönnyítve legyen.” Míg a fennmaradó 4000 korona:

sor.²¹ Az ismert alapítási évek alapján megállapítható, hogy az alapítások száma az 1880-as és az 1900-as években, valamint az 1910-es évek első felében volt a legmagasabb. Ugyanakkor konstatálható, hogy a vizsgált alapok és alapítványok mintegy fele az 1902 és 1910 közötti időszakban jött létre. (1. ábra) Mindezek alapján elmondható, hogy a szociális célú alapítványozás a 20. század első negyedében vált jellemzővé, elterjedtebbé a Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegyében.

„kamatos kamatok tőkésítésével neveltessék mindaddig csonkítatlanul, míg /:10 000:/ tíz ezer koronára emelkedik. [...] Amikor ebből, t. i. a negyedik pont alatti tízezer koronából 3000 azaz háromezer korona a lelkész fizetés javítására szolgáló kamatozó tőkéhez csatoltassék s kamatja szintén a lelkész jövedelmét képezze. [...] Kettőezer (2 000) korona pedig a kántor-tanító fizetés javítására szolgáló kamatozó tőkéhez csatoltassék s szintén a kántor-tanító fizetését képezze. [...] 5000 azaz ötezer korona ismét kamatozó kamatok tőkésítésével neveltessék míg 30,000 azaz harmincezer koronára nem emelkedik, amikor ezen 30,000 koronának kétötöd 2/5 része lelkészi fizetés, 1/5 része kántor-tanítói fizetés – felekezeti iskola nem léteben kántori fizetés alapot képezvén a már fentebb 1. 2. szám alatt nevezett fizetési alapokhoz csatoltassanak.” TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902-1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902-1907. Kivonat a máramaros ugocsbai ref. egyházmegye 1907 ik évi május hó 3 án Máramarosszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 7. szám. Az időszakai esperesi jelentéssel kapcsolatban, s annak kiegészítéséül olvastatik a következő alapító levél: Atzél László alapítvány.

²¹ Valószínűsíthető, hogy a vizsgált időszakban – és azon túl – ennél is több szociális alapítvány létesült az egyházmegyében, így az ilyen típusú fundációkkal rendelkező egyházközségek száma is nagyobb lehetett. Többek közt ezt bizonyítják a történelmi Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegye egyes egyházközségeinek (pl. Huszt, Técső) presbiteri jegyzőkönyvei, iratai, illetve az egyházmegyei jegyzőkönyvek és esperesi jelentések is, amelyek több olyan alapról, alapítványról tesznek említést, amelyek alapítóleveleinek megléte, holléte még mai is kérdéses, így egyenlőre csupán jelen ismereteinkről adhatunk számot. Huszti Református Egyház Irattára (a továbbiakban: HREI) A helvét hitvallású Huszti egyház köz- és tanács gyűléseinek jegyzőkönyve 1841-ki télhó 23 kától.; Técsői Református Egyház Irattára (a továbbiakban: TREI) Igaz érdemnek szentelt emlékkönyv.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1901. október 15. 5–6.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 6.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés a máramaros-ugocsbai ev. ref. egyházmegye 1904-ik évi vallás-erkölcsi és anyagi állapotáról (a továbbiakban: Esperesi jelentés, 1904.) 2. In: Em. kjkv. 1905. október 3.; TtREL I. 8. i. 43. Esperesi jelentés, 1905. 2., 13. In: Em. kjkv. 1906. október 9.; TtREL I. 1. t. 43. Esperesi jelentés, 1906. 13–14. In: Em. kjkv. 1907. október 11.; TtREL I. 1. t. 43. Esperesi jelentés, 1907. 11–13. In: Em. kjkv. 1908. október 16.; TtREL I. 1. t. 43. Esperesi jelentés, 1909. 11–13. In: Em. kjkv. 1909. november 4., 29.; TtREL I. 1. t. 43. Esperesi jelentés, 1910. 18., 20–22.; TtREL I. 1. t. 43. Esperesi jelentés, 1911. 15–18. In: Em. kjkv. 1912. október 9.; TtREL I. 8. c. (= Egyházkerületi Levéltár iratai. Egyházközségi adattár.) 5. A nagytarnai református egyház története 1862–1940-ig. Összeállította Dénes László lelkész. Nagytarna, 1942. május hónap.

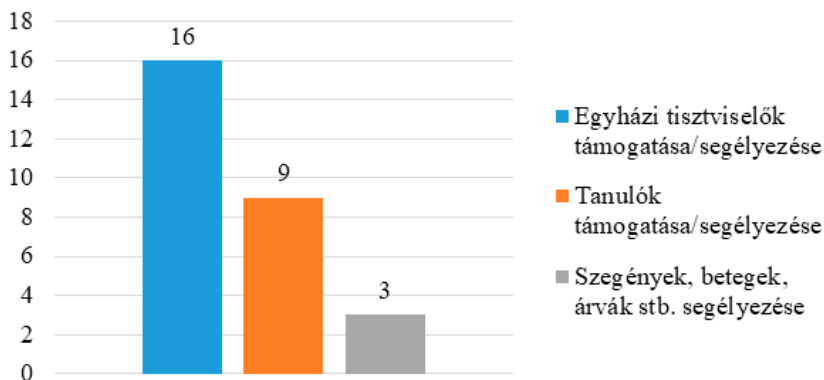

1. ábra: A szociális alapítványok számának megoszlása alapítási évük szerint (1840–1914) (Saját szerk.)²²

Az alapítványok típusai

Az alapító okiratokban feltüntetett célkitűzések (alapítási célok) elemzése alapján az egyházközségekben működő szociális alapítványokat 3 fő csoportba, kategóriába sorolhatjuk be. (2. ábra)

²² TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28. – X. 29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Kivonat a márnararogocsi ref. egyházmegye 1907-ik évi május hó 3-án Máramaroszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 7. szám. Az időszaki esperesi jelentéssel kapcsolatban, s annak kiegészítéséül olvastatik a következő alapító levél: Atzél László alapítvány; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegényalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; TtREL I. 1. a. 30. Püspöki jelentés az egyházmegyék 1885. évi szellemi és anyagi állapotáról. IX. Máramaros-Ugocsi Egyházmegye. (a továbbiakban: Püspöki jelentés, 1885.) 152. In: Ek. kjkv. 1886. augusztus. 9–12. Debreczen, 1886.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; Peleskey Sándor: A viski református egyház története. Beregszász, 1925. 52.

2. ábra: Az alapítási célok megoszlása. (Saját szerk.)²³

Az alapítványok abszolút többsége (57,1%) kifejezetten – esetenként részben²⁴ – az egyes református egyházközségek tisztviselőinek támogatására jött létre. Az ismert adatok szerint a történelmi Máramaros-Ugocsai Református Egyházmegye 14 egyházközségében (2. térkép) összesen 16 ilyen szociális alap és alapítvány létrehozására került sor. (2. ábra)

Ezek a fundációk (alapítványok) kifejezetten egy-egy konkrét foglalkozáshoz, hivatalhoz kötődtek, mivel az alapítók²⁵ az egyházközségek

²³ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28.–X. 29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Artzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Kivonat a máramaros ugocsai ref. egyházmegye 1907-ik évi május hó 3-án Máramarosszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 7. szám. Az időszakos esperesi jelentéssel kapcsolatban, s annak kiegészítésével olvastatik a következő alapító levél: Artzél László alapítvány.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL. I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.

²⁴ A korábbiakban említett Artzél László alapítvány szervező ágazó célrendszerrel jött létre.

²⁵ Galambos megállapítása szerint: „Az alapítvány létrehozója az a személy /vagy közösség/, aki /amelyik/ az összeget a kezelő szerv számára letette s az alapítólevelet meg-

valamelyik bel hivatalnokát – elsősorban a lelkészt, míg egy esetben párhuzamosan a kántort/kántortanítót – kívánták támogatni. Az adományozók rendszerint nyomatékosan kihangsúlyozták, hogy alapítványukat nem a kedvezményezett javadalmazására, azaz fizetésük fedezésére, hanem a hivatalnokok jövedelmének kiegészítése céljából hozták létre. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy az említett fundációk haszonélvezete helyhez és időhöz volt kötve, mivel a támogatás gyakorlatilag az adott egyházigazgatási egységben (egyházközségben) eltöltött szolgálati, hivatali időre szólt. Ami tulajdonképpen azt jelentette, hogy egy-egy kedvezményezett akár több évig is részesülhetett a támogatásban, attól függően, hogy tisztességét mennyi ideig töltötte be egy-egy adott egyházközségben. A hivatalról való leköszönés, illetve az esetleges leváltás vagy áthelyezés egyben a támogatás, haszonélvezet végét is jelentette. Az alapítványok többsége (16-ból 14; 87,5%) pénzbeli támogatást²⁶ nyújtott vagy kívánt nyújtani az

---

alkotta. A névadó pedig az a személy, akinek a nevét az adomány viseli.” Galambos S.: Nyíregyházi szociális alapítványok i. m. 124.

²⁶ A Kovássy Ákos és Derzsy Irma által létesített alapítványok kedvezményezett lelkészei 1903. január 1-től kezdődően a 200 koronás alapítványi összegek évi 5%-os kamatjának megfelelően minden évben – egyenként – 10 koronás készpénzbeli támogatásban részesültek. Az Atzél László alapítvány – az utóbbiakhoz – hasonlóan szintén pénzbeli támogatást nyújtott az egyházközség bel hivatalnokainak. Az egyházmegye 1907. évi közgyűlési jegyzőkönyvében, az egyházközségi díjlevelekben, illetve az alapító okiratokban szereplő adatok – az adott célra rendelt törzsvagyon nagysága, valamint a befektetési, kamatoztatási formák nyújtotta éves kamatlábak – összevetése alapján megállapítható, hogy a nagyszőlősi lelképásztor részére folyósított éves támogatás összege – legalább is kezdetben – 120-150 korona lehetett, míg a kántor-tanítóé 80 korona volt. Ezen összegek – a törzstőkék jelentős eltéréseiből adódóan – nagyságrendileg messzemenően meghaladták a Kovássy és Derzsy féle alapítványok által biztosított egy főre jutó támogatások összegét. TtREL. I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902-1907. Másolat, 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL. I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902-1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL. I. 1. u. (= Püspöki Hivatal iratai. Egyházközségi díjlevelek.) 9. Nagyszőlős 1825–1941. Díjlevél. A nagyszőlősi ref. egyház kántor tanítói állomásának évi rendes javadalmazásáról a nevezett egyház egyháztanácsának 1910 évi augusztus 14 én hozott 2 ik számú határozata alapján.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. május 13. 6.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1904. május 9. 9., 23.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1905. május 2. 19.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1906. május 1. 13.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1907. május 3. 20.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1907. október 11. 38.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1908. május 2. 9.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1911. május 1. 13.; TtREL. I. 8. i. 43. . Em. kjkv. 1912. április 30. 8.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1914. április 8. 13.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1915. március 18. 11–12.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. április 7. 14–15.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1917. április 13. 11.; TtREL. I.

adományozottaknak. Ugyanakkor fontos megemlítenünk, hogy az egyes alapítványok – mint Báró Perényi Lujza özv. Atzél Lászlóné alapítványa, illetve Tegze Benedek és neje Ary Juliánna alapítványa – haszonélvezeti jogot biztosítottak a kedvezményezetteknek.²⁷ Azonban a rendelkezésünkre álló források alapján jelenleg nem tudjuk megállapítani, hogy az ingatlan, földbirtok adományok a gyakorlatban természetbeni és/vagy pénzbeli jövedelmet, hasznot hoztak-e a támogatottaknak, ahogy azt sem, hogy ezek a hozadékok nagyságrendileg mekkorák lehettek.²⁸

2. térkép: Az egyházi tisztviselők támogatását szolgáló alapítványok térbeli megoszlása a történelmi Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmezgyében. (Saját szerk.)

Forrás: Egyházkerületi térkép, 1912.; TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL. I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.;

8. i. 43. Em. kjkv. 1918. április 11. 14.

²⁷ TtREL I. 1. t. 8. Tivadartfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.

²⁸ Könnyen megeshetett, hogy a kedvezményezett lelkészek, mint haszonélvezők kiadták bérbe a birtokokat és így naturáliákhoz (terményhez, gyümölcshöz, borhoz) és/vagy pénzbeli jövedelemhez juthattak. Az sem kizárt, hogy a megtermelt javak egy részét saját közszükségleteik fedezésére használták fel, de az is meglehet, hogy részben vagy egészben értékesítették azokat és így egy bizonyos mennyiségű készpénzhez juthattak. A kérdéskör tisztázása, megválaszolása további kutatást igényel.

TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

A segély alapítványok második csoportját az úgynevezett iskolai szociális alapítványok képezik, amelyek kifejezetten a református elemi iskolák arra rászoruló – árva- és/vagy szegény – növendékeinek, valamint a református felekezeti óvoda és tanköteles gyermekeknek a támogatását szolgálták.²⁹ A vizsgált időszakban legkevesebb 9 ilyen alapítvány jött létre az egyházmegyében. (2. ábra) Ezek közül 4 Máramaroszigeten, 2 Visken, míg 1-1 a dolhai, a hosszúmezei, illetve a kisbábonyi református egyházközségben létesült. Az előbbiektől eltérően az iskolai szociális alapítványok főként tárgyi támogatásban (tankönyvek, tanszerek, ruházati cikkek) részesítették a kedvezményezett tanulókat.³⁰

Míg a harmadik kategóriába tartozó szociális alapok, alapítványok a református gyülekezetek (Visk, Kisbábony, Máramarosziget) rászoruló tagjainak, ezen belül a szegények, a betegek, az árvák, továbbá az elagott és nagycsaládos egyháztagok pénzbeli és/vagy természetbeni segélyezése céljából jöttek létre.³¹

²⁹ Ennek kapcsán fontos megemlíteni, hogy a Bolemann Mór tanulói ösztöndíj alapítvány eredetileg a dolhai református iskolába járó legjobb tanulók jutalmazására jött létre. Azonban miután az állami iskola felállításával a református felekezeti iskola megszűnt a dolhai egyháztanács az alapítvány rendeltetését a rászoruló gyermekek – közvetett formában történő – támogatására módosította. TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.

³⁰ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 28.–X. 29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.

³¹ TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; A támogatás formáját tekintve – a rendelkezésünkre álló források alapján – esetenként nehéz megállapítani, hogy a segélyek folyósítására készpénzben vagy pedig természetbeni formában került, kerülhetett e sor. Míg a viski Szegény alap esetében egyértelműnek tűnik, hogy a segélyezés pénzbeli támogatást jelentett, addig a bábonyi Szegény alapítvány és a máramaroszigeti Nánásy Lajos-féle szegény alap által nyújtandó segélyek mibenléte kérdéses. Bár tény, hogy mindkét alapító okiratban rögzítették, hogy a törzstőkék kamatösszegeit segélyezésre fordítsák, viszont annak tényleges formáját már nem részletezték. Mindezek alapján a pénzbeli, illetve természetbeni – pl. élel-

Az alapítványok vagyona. A törzstőkék nagysága, eredete és formája.

Az alapítólevelekben az alapítási célok mellett az alapok és alapítványok összegét vagy értékét, tehát a törzsvagyon nagyságát is csaknem mindig feltüntették³² forintban vagy koronában, sok esetben pedig forintban és koronában egyaránt.³³ Ezek alapján elmondható, hogy a törzstőkék nagyságrendileg rendkívül széles skálán mozogtak és a néhány koronás összegektől több ezer koronáig tejedtek. A legkisebb induló vagyonnal létrehozott alapítvány összege 10 koronát, míg a legnagyobb összegű alapítvány – jelen ismereteink szerint – 5 000 koronát³⁴ tett ki. A néhány 100 korona alatti, esetenként több száz vagy több ezer koronás nagyságrendű alaptőkék mellett azonban elsősorban a 100 és 200 korona³⁵ közötti összegek domináltak. (3. ábra)

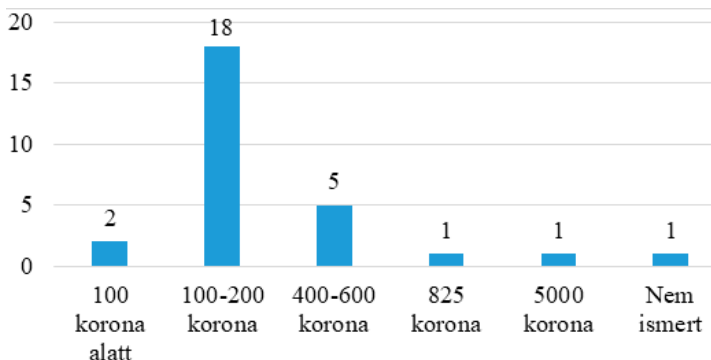
miszer, ruhanemű, tanszerek, gyógyszerek stb. – vagy akár a vegyes formájú támogatásra is sor kerülhetett.

³² A Perényi Lujza által tett 1 hold és 167 négyszögöl területű – szőlőből, borhából és gyümölcsösből álló – ingatlan alapítvány értékét jelenleg nem ismerjük. TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.

³³ Az 1858-tól érvényben lévő ezüst alapú osztrák értékű forint-krajcár pénzrendszert 1892-ben felváltotta az aranyalapú korona-fillér rendszer. Az 1899. november 1-én kelt kormányrendelet értelmében a korona 1900. január 1-től kizárólagos fizetőeszközzé vált az Osztrák-Magyar Monarchia területén. Viszont az 1892 augusztusától 1899 decemberéig terjedő időszakban még mindkét pénznem forgalomban volt törvényes fizetőeszközként. 1 osztrák értékű forint 2 koronával volt egyenlő. *Molnár Péter*: Magyarország forgalmi pénzei 1892–1914 között. Honismeret 38. (2010) 1. sz. 67., 70.; *Rádóczy Gyula*: Adatok a legújabb kori magyar pénztörténethez. Az érem 27. (1971) 2. sz. 16.

³⁴ Az Atzél László Alapítvány teljes – alapítási – összege 10 ezer korona volt. Ebből 5 ezer korona a mindenkori református lelkész és a kántor-tanító támogatását szolgálta, mégpedig oly formán, hogy 3 ezer korona éves kamata az említett lelkész, míg 2 ezer korona kamata a kántor-tanítót illette meg. A tanulmányban az említett tőkéket egy összegként közöljük. TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László Alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Kivonat a máramaros ugozsai ref. egyházmegye 1907-ik évi május hó 3-án Máramarosszigeten tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 7. szám. Az időszaki esperesi jelentéssel kapcsolatban, s annak kiegészítéséül olvastatik a következő alapító levél: Atzél László Alapítvány.

³⁵ Fontos megjegyezni, hogy a kutartott időszakban a vizsgált alapítványok közül tizenhárom fundáció a törzsvagyon átadása nélkül jött létre. Ezek egyike a máramarosszigeti Kovássy Ákos ref. elemi iskolai segélyezési alapítvány volt. Kovássy Ákos 1881-ben 100 osztrák értékű forint (200 korona) alapítványt tett azzal a kikötéssel, hogy alapítványi összeg halála után lesz beszedendő örököseitől. Ezen kívül Kovássy és neje, Derzsy Irma 1902–1903-ban a Máramaros-Ugozsai Egyházmegye tizenkét egyházközsége részére egyenként 200 koronás alapítványt tett. A törzs-

3. ábra: Az alapítványok megoszlása a vagyon nagysága/értéke szerint (1840–1914) (Saját szerk.)³⁶

Az alapítványi tőkék eredetüket tekintve főként adományokból, tehát egyéni, társas, illetve csoportos formában tett felajánlásokból és gyűjtésekből származtak, kisebb részben pedig hagyatékokból keletkeztek. (4. ábra) Az adományok formáját tekintve elsősorban a készpénz, illetve a

---

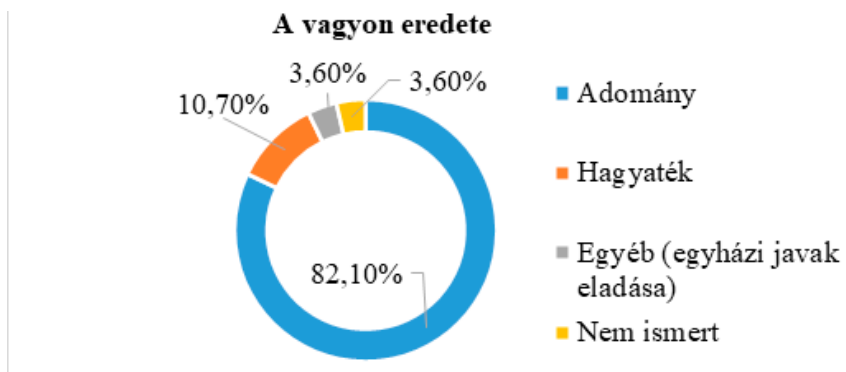
vagyon átadására azonban az említett fundációk esetében sem került sor, csak az 5%-os éves kamatok kifizetésére. TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziiget 1671–1917. Alapító-levél. X. 29.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. május 13. 6.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1904. május 9. 9., 23; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1905. május 2. 19.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1906. május 1. 13.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1907. május 3. 20.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1908. május 2. 9.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1911. május 1. 13.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 8.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1914. április 8. 13.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1915. március 18. 11–12.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. április 7. 14–15.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1917. április 13. 11.

³⁶ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziiget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László Alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

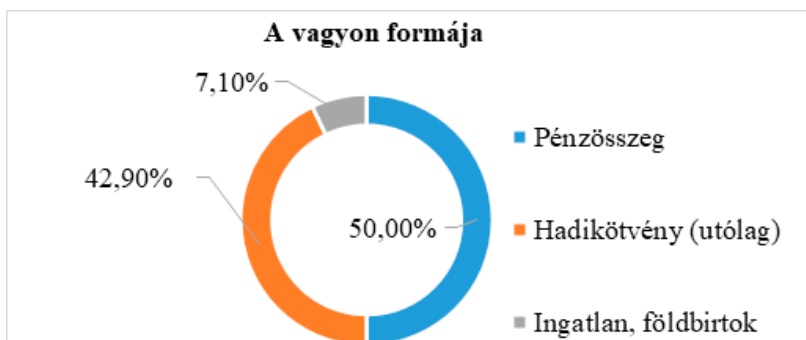
hadikötvény³⁷ volt jellemző. Ezzel szemben a végrendeletek útján keletkezett alapítványok esetében csakis pénzbeli hagyatékok³⁸ fordultak elő. (5. ábra) Az adományok nagyságrendileg 10 és 5 000 korona között mozogtak. Míg a hagyatékok 600 koronától 825 koronáig terjedtek.

³⁷ Hadikölcsön: a háborús kiadásokat finanszírozó állami értékpapír (hadikölcsön kötvény) kibocsátásból származó államkölcsön. Miután a hadiköltségek előtérmentése egyre súlyosabb terheket rótt a köz- és magángazdaságra egyaránt, a kormányzat az első világháború finanszírozásába hadikölcsönök jegyeztesével az állampolgárokat is be kívánta vonni. Az első világháború során 8 alkalommal bocsátottak ki aláírásra hadikötvényeket Magyarországon, összesen 15,6 milliárd korona értékben. A kibocsátásokra egyidejűleg került sor az OMM mindkét felében. 1914. nov. 12-én jelent meg az első kötvények aláírási felhívása, Magyarországon ekkor bocsátottak ki először hazai kisbefektetők számára kis címletű állami értékpapírt. A hadikötvények kibocsátása eleinte sikeres volt. A kezdetben kedvező (5,5; illetve 6 %-os) kamatozású pénztárjegy- és járadékkölcsön-kötvények az infláció következtében elértéktelenedtek, jelentős veszteséget okozva tulajdonosaiknak. Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. Főszerk. Szijj Jolán. Budapest, 2000. 241–242.

³⁸ Ennek kapcsán fontos megemlítenünk, hogy az egyes örökgyógok végrendeletükben két vagy ennél is több kedvezményezettet jelöltek meg hagyatékok örököséiként. Ezekben az esetekben a hagyatékok tárgyát képező ingatlanokat eladták, majd a befolyt összegeket az érintettek közmegegyezése, vagy az illetékes polgári hatóságok döntése alapján – meghatározott arányok szerint – felosztották a végrendeletek által támogatni kívánt intézmények között. E fundációk egyike a néhai Miklós Mártonné, Kóróody Krisztina elemi iskolai segélyalap, míg a másik az Almássy Sándor ruhasegély alap volt. A máramarosszigeti illetőségű Kóróody Krisztina végrendeletében egy házas telket hagyományozott a máramarosszigeti református egyházra, illetve a helyi református líceumra. Az egyház és a líceum által közösen felállított vegyes bizottság 1858-ban tett javaslata alapján az ingatlan hagyatékként fejtébe kapott 2 400 forintból a református egyház részesedése 300 forintot tett ki. Ezzel szemben az 1899-ben elhunyt szatmárnémeti cipész, Almássy Sándor vagyonának (ház) örököséiként a felsőbányai, a szatmári, a nagybányai, a máramarosszigeti, valamint a debreceni református egyházakat jelölte meg. A hagyatékközelésével és értékesítésével megbízott szatmári református egyház a szóban forgó ingatlant 1902-ben 6000 koronáért eladta. A máramarosszigeti református egyházköztség a szatmárnémeti királyi járásbíróóság 1899. évi végzése alapján 1/8-ad rész fejtébe járulékokkal együtt 825 korona 24 fillért kapott a több ezer koronás összegből. TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 28., X. 37.

4. ábra: Az alapítványok megoszlása a törzsvagyon eredete szerint. (Saját szerk.)³⁹

5. ábra: Az alapítványok megoszlása a törzsvagyon formája szerint. (Saját szerk.)⁴⁰

³⁹ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL. I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; TtREL I. 1. a. 30. Püspöki jelentés, 1885. 152. In: Ek. kjkv. 1886. augusztus. 9–12. Debreczen, 1886.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.

⁴⁰ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4.

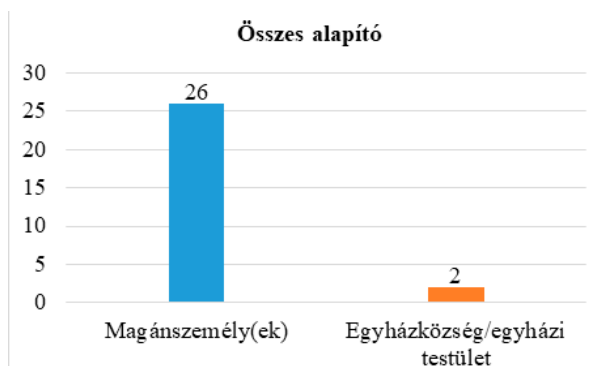
Az alapítványtevők köre

Az alapítványok főbb jellemzőinek bemutatása után térjünk át az alapítványtevők társadalmi összetételének vizsgálatára. A kutatásba bevont alapítványok alapítói – a dolhai és a kisbányai egyházközségek egy-egy alapítványának kivételével – kizárólag magánszemélyek voltak (6. ábra), akik főként társas és egyéni, néhány esetben pedig csoportos formában hoztak létre alapítványokat. (7., 8. ábra) A fundátorok abszolút többsége egyszeri alapító volt, ugyanakkor olyan többszörös, visszatérő alapítványtevőkre is van példa – mint Báró Perényi Lujza, Nánásy Lajos és Kovássy Ákos – akik egyéni és társas formában összesen 2, illetve 13 szociális alapítványt hoztak létre.⁴¹ A társalapítók – Kovássy Ákos és Derzsy Irma, Nánásy (Nánásy)

Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbányai 1904–1911. Alapító-levél. X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Artzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; TtREL I. 1. a. 30. Püspöki jelentés, 1885. 152. In: Ek. kjkv. 1886. augusztus. 9–12. Debreczen, 1886.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1917. október 9. 14.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1918. április 11. 25.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.; Kovássy Ákos a Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegye 1917. október 9-én, Máramarosszigeten tartott közgyűlésén bejelentette, hogy 12 alapítványa kamatainak további fedezése céljából 2400 korona névértékű hadikölcsönkötvényt ad át az egyházmegyének, hogy az a kötvények esedékes szelvényeinek beváltásából fizesse ki a kamatösszegeket a kedvezményezett lelkészeknek. A közgyűlés elfogadta az alapító rendelkezését és ennek megfelelően a két darab egyenként 1000 korona, illetve a négy darab 100-100 korona névértékű 5,5%-os és 6%-os hadikötvényt az egyházmegyei közpénztárban helyezte el. Így ezek az alapítványok – a vagyon formáját tekintve – a hadikötvény kategóriába kerültek besorolásra. Míg a Kovássy által 1881-ben tett, de be nem fizetett 100 forintos (200 koronás) alapítványt a pénzösszeg kategóriába soroltuk be. TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1917. október 9. 14.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1918. április 11. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 29.

⁴¹ Nánásy Lajos egyéni és társalapítóként is egy-egy alapítványt létesített 1859-ben és 1877-ben. Míg özvegy Aczél Lászlóné Báró Perényi Lujza egyéni alapítóként összesen két alapítványt tett 1907-ben és 1914-ben. Külön említést érdemel Kovássy Ákos, aki 1881-ben egyénileg egy, míg nejével, Derzsy Irmával 12 alapítványt léte-

Lajos és Gábrriel Terézia, valamint Tegze Benedek és Ary Juliánna – mindannyian házastársak voltak.⁴²

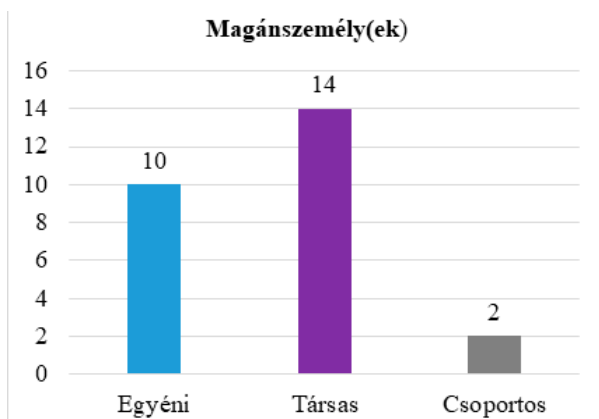

6. ábra: Az alapítványok megoszlása alapítóik szerint I. (Saját szerk.)⁴³

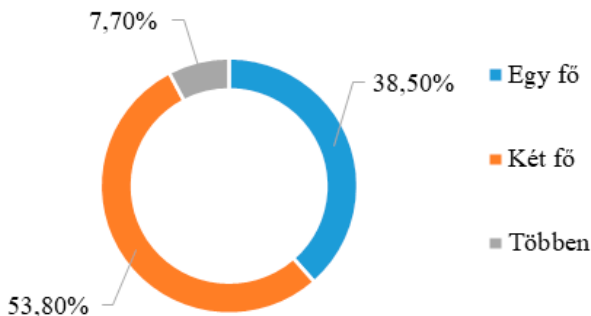
sített. TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 29., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

⁴² TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671-1917. Alapító-levél. X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902-1907. Másolat, 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867-1911. Alapító-levél. X. 42.

⁴³ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/9., X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22., X. 25.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.

7. ábra: Az alapítványok megoszlása alapítóiak szerint II. (Saját szerk.)⁴⁴

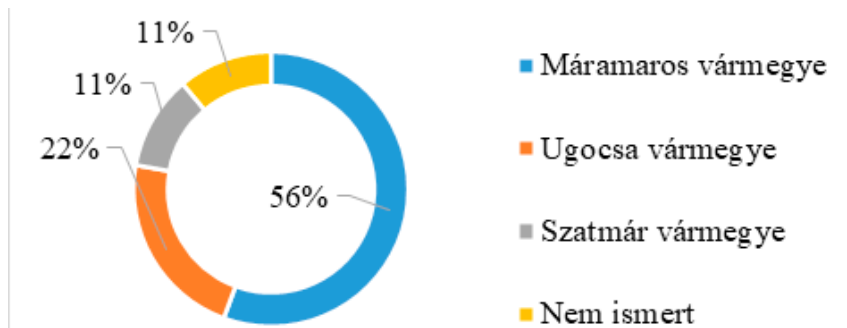
8. ábra: Az alapítványok megoszlása alapítóiak száma szerint III. (Saját szerk.)⁴⁵

⁴⁴ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28. – X. 29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 1902. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.

⁴⁵ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–

Az alapítványtevők lakóhely szerinti megoszlása

Az egyéni alapítványtevők (9 fő)⁴⁶ lakóhely (közigazgatási egység) szerinti megoszlásának vizsgálata alapján elmondható, hogy az alapítók abszolút többsége (55,6%, 5 fő) Máramaros vármegyében és főként a járási, illetve megyeszékhelyen, Máramarosszigeten (33,3%, 3 fő), kisebbik részük pedig Ugocsa vármegyében élt. Míg további egy alapító (Almássy Sándor) Szatmári illetőségű volt. (9. ábra)

9. ábra: Az egyéni alapítók lakóhely szerinti megoszlása. (Saját szerk.)⁴⁷

Az egyéni alapítványtevők mintegy fele (4 fő, 44,4%) városlakó volt, szintén 4%-uk pedig valamelyik nagyközségben élt. (1. táblázat) Az esetek

1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37., X. 39.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL. I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház népiskolai árva- és segély alapjának alapító levele X. 49.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. A viski ref. egyház szegélyalapja alapítólevele. X. 45.; TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapítólevél X. 42.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; VREI Alapítványok. Kelt, 1926. XII. 31.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 52.

⁴⁶ Báró Perényi Lujza, aki egyénileg két alapítványt is tett számításainkban csak egyszer szerepel.

⁴⁷ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28. – X. 29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv.

túlnyomó többségében az alapítványtevők lakhelye megegyezett azzal a közigazgatási egységgel, amelynek területén a támogatni kívánt személyek is éltek. Ami azt jelentette, hogy az alapítók – nem meglepő módon – elsősorban a saját környezetükben lévő rászorulókat – vagy általuk annak vélt személyeket – szerették volna patronálni. Ugyanakkor az is többször előfordult, hogy – az egyéni vagy társas formában – adományozók nem azt a gyülekezetet támogatták, amelynek maguk is tagjai volt, hanem más református egyházközség szegényeinek vagy bel hivatalnokainak javára adakoztak. Így például a szatmárnémeti illetőségű Almássy Sándor a máramarosszigeti református elemi iskola növendékeinek segélyezésére, Szentpály István halmi-i lakosként 1906-ban a kisbányai református népiskola tanulóinak támogatására, míg a máramarosszigeti Kovássy Ákos és neje Derzsy Irma a bökényi, a dabolci, a fancsikai, a feketeardói, a forgolányi, a gödényháza, a péterfalvai, a tiszakeresztúri, a tiszaujhelyi, a tivadari, a nevetlenfalui és a gyulai egyházközségek lelkészeinek támogatására tett alapítványt.⁴⁸

Település típusa	Település neve	Fő
Rendezett tanácsú város (rtv.)	Máramarossziget	3
Törvényhatósági jogú város (tjv.)	Szatmárnémeti	1
Nagyközség	Dolha	1
	Halmi	1
	Nagyszőlős	1
	Visk	1
Nem ismert	Nem ismert	1

1. táblázat: Az egyéni alapítók lakóhelyének megoszlása településtípusok szerint. (Saját szerk.)⁴⁹

Az alapítványtevők származása

A lakóhellyel kapcsolatos kérdések után térjünk át a származás vizsgálatára. Ennek az egyik legfontosabb eleme, hogy az alapítványtevők milyen

---

1883. március 13–15. 30.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. október. 18. 1337., 1339-1340.; A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1913. Budapest, 1913. 150., 152–153., 165., 169.

⁴⁸ TtREL I. 1. t. 5. Kisbányó 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 37.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

⁴⁹ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbányó 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28. – X. 29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907.

társadalmi rétegből eredeztethetőek, amelyet részben az apa foglalkozásával határozhatunk meg. A kutatás során az egyéni alapítók (9 fő) mindössze 55,6%-nál (5 fő) sikerült beazonosítanunk az apa foglalkozását. Ami azt jelenti, hogy az alapítványtevők jelentős részéről – mintegy feléről – nem tudjuk, hogy milyen társadalmi rétegből származott. Ugyanakkor – az ismert adatok alapján – elmondható, hogy az apák vonatkozásában jelenleg egy meghatározó foglalkozást sem emelhetünk ki. Az összes alapítványtevő számához viszonyítva a nemes, a tanár, a lelkész, az egyházmegyei főtisztviselő (esperes), a lelkész, a vármegyei főhivatalnok, valamint az ügyvéd és a vármegyei főhivatalnok családokból származó alapítók aránya egyenként körülbelül 11%-ot tett ki. (2. táblázat)

Foglalkozás típusa	Számuk (fő)	% (össz.)
nemes	1	11,1
tanár, lelkész, egyházmegyei főtisztviselő	1	11,1
lelkész	1	11,1
vármegyei főtisztviselő	1	11,1
ügyvéd, vármegyei főtisztviselő	1	11,1
nem ismert	4	44,4

2. táblázat: Az alapítók megoszlása az apa foglalkozása szerint. (Saját szerk.)⁵⁰

Az alapítványtevők foglalkozása

Továbbra is a foglalkozás kérdéskörénél maradva vizsgáljuk meg, hogy milyen volt az alapítványtevők foglalkozás szerinti megoszlása. Az alapítók

---

Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. október. 18. 1337., 1339-1340.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15. 30.; A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1913. Budapest, 1913. 150., 152–153., 165., 169.

⁵⁰ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28.–X. 29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta, s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta *Vékony Antal* tanár. In: A máramaros-szigeti helvét hitv. lyceum értesí-

kategorizálása során elsősorban az alapítólevelekben feltüntetett adatokat vettük alapul, még abban az esetben is, ha egykori hivatalról, tisztségről volt szó. Ha az okiratok alapján ezek egyike sem volt megállapítható, akkor – lehetőség szerint – az egyéb forrásokban, szakmunkákban szereplő releváns adatokat is bevontuk az elemzésünkbe. Ezzel a duális vizsgálati módszerrel az egyéni alapítványtevők (9 fő) több mint kétharmadának (7 fő) foglalkozását sikerült beazonosítanunk. Ezek alapján a fundátorok között nyugalmazott vármegyei főtisztviselő (alispán), egyházi tisztviselő (lelkész), grófi tiszttartó, továbbá egy iparos is stb. szerepelt. Az egyes foglalkozások előfordulását vizsgálva elmondhatjuk, hogy a fentebbiekhez hasonlóan az alapítók kapcsán sem tudunk egyértelműen meghatározó foglalkozást megnevezni. A különböző foglalkozási kategóriákba tartozó alapítványtevők aránya egyenként 11,1%-ot tett ki. (3. táblázat) Fontos azonban megjegyeznünk, hogy adataink ebben az esetben is csak hozzávetőlegesnek tekinthetőek.

Foglalkozás	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
lelkész	1	14,3	-	-	1	11,1
nyugalmazott vármegyei főtisztviselő	1	14,3	-	-	1	11,1
uradalmi tiszt (tiszttartó)	1	14,3	-	-	1	11,1
nemes, földbirtokos	-	-	1	50,0	1	11,1
ügyvéd	1	14,3	-	-	1	11,1
ügyvéd, földbirtokos	1	14,3	-	-	1	11,1
iparos	1	14,3	-	-	1	11,1

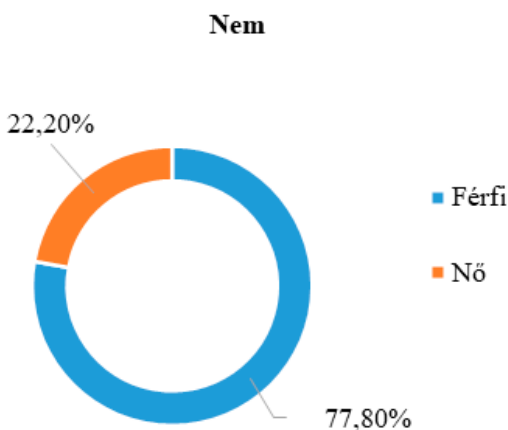
tője 1887/8. évről. Negyedik folyam. Ötödik év. M.-Sziget, 1888. 13.; *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. VIII. kötet. Budapest, 1914. 260., 262.; *Zágoni Á. Károly*: A nagytiszteletű Beregi Egyházmegye emlékkönyve. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 34. Nyíregyháza, 2005. 36.; *Balogh Béla*: A máramarosszigeti református líceum története. Debrecen, 2013. 165.; *Komáromy András – Pettkó Béla*: Nagy Iván családtörténeti értesítő címerekkel és leszármazási táblákkal. Második kötet. 1900. évfolyam. Budapest, MDCCCC. 69-70.; *Komáromy András*: A homoród-szentpáli Szentpáli család. In: Turul. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye. Tizedik kötet. 1892-ik évi folyam. Budapest, MDCCCXCII. 143.; *Medgyesi Somogyi Zsigmond*: Magyarország főispánjainak története 1000–1903. Budapest, 1902. 127.; *Nagy Iván*: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. Tizedik kötet. Pest, 1863. 659., 661.; *Szabó Miklós – Szögi László*: Erdélyi peregrinusok. Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701–1849. Marosvásárhely, 1998. 343.; *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. IX. kötet. Budapest, 1903. 811.; báró pereni Perény Bertalan. www.geni.com, letöltés: 2024. márc. 08.

nem ismert	1	14,3	1	50,0	2	22,2

3. táblázat: Az egyéni alapítók foglalkozás szerinti megoszlása. (Saját szerk.)⁵¹

Az alapítványtevők nem, kor és családi állapot szerinti megoszlása

Az egyéni alapítók nemi megoszlását tekintve megállapíthatjuk, hogy az alapítványtevők abszolút többsége (7 fő) férfi volt. (10. ábra) Míg a tár-salapítók (6 fő) esetében a férfi és a női alapítványtevők száma egyenlően oszlott meg.

10. ábra: Az egyéni alapítók nem szerinti megoszlása. (Saját szerk.)⁵²

Az alapítók demográfiai adatait (születés, elhalálozás, életkor) vizsgálva konstatálható, hogy számos esetben ezek az adatok leghiányosabbak és

⁵¹ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; Atzél László Alapítvány.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15. 30.; TtREL I. 1. a. 30. Püspöki jelentés, 1885. 152. In: Ek. kjkv. 1886. augusztus. 9–12. Debreczen, 1886.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. október. 18. 1339.; *Galo Vilmos: Református árvaházak Kárpátalján 1935–1945 között.* In: „Taníts minket úgy számlálni napjainkat...” Tanulmányok a 70 éves Kósa László tiszteletére. Szerk. Ifj. Bertényi Iván – Géra Eleonóra – Richly Gábor. Budapest, 2012. 174.

⁵² TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917.

sokszor a legkevésbé feltárhatóak.⁵³ Az ismert adatok összevetése alapján az egyéni alapítványtevők életkora átlag 47 év volt. A legidősebb alapító, a máramarosszigeti Nánássy Lajos 69 éves, míg a legfiatalabb a szintén máramarosszigeti illetőségű Kovássy Ákos 31 éves volt. Az adományozók 22,2%-a 1801 és 1810 között született. Míg az elhalálozások éveit tekintve az alapítók 22,2%-a 1891 és 1900 között, további 22,2%-a pedig 1931 után hunyt el. (4. táblázat)

Születés			Elhalálozás		
Időszak	Fő	%	Időszak	Fő	% (össz.)
1801–1810	2	22,2	1861–1870	1	11,1
1831–1840	1	11,1	1881–1890	1	11,1
1841–1850	1	11,1	1891–1900	2	22,2
1851–1860	1	11,1	1921–1930	1	11,1
nem ismert	4	44,4	1931 után	2	22,2
-	-	-	nem ismert	2	22,2

4. táblázat: Az alapítók megoszlása születési és elhalálozási évük szerint. (Saját szerk.)⁵⁴

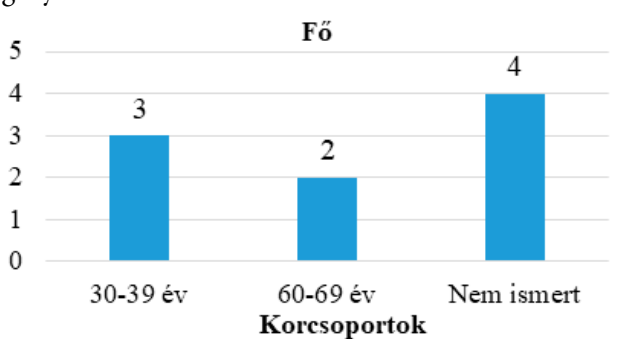
Az alapítás és hagyományozás időpontjában a fundátorok 33,3%-a 30 és 39 év közötti, míg 22,2%-a 60 és 69 év közötti volt. (11. ábra) Az

Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.

⁵³ Az említett adatok hiányában például Özv. Aczél Lászlóné Perényi Lujza bárónő születési és halálozási adatainak feltárása, közlése céljából 2019. december 29-én terepkutatást végeztünk Nagyszöllösön (ma Ukrajna) a Fekete-hegy lábánál Aczél László kriptájánál – ahol az emléktábla tanúsága szerint az egykori királyi tanfelügyelő özvegye is a nyugszik – valamint kutatást végeztünk a helyi vegyes felekezettű, illetve a régi református temetőben is, sajnos eredménytelenül.

⁵⁴ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben; Emlékbeszéd. Nánássy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott záró ünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 12–13.,

alapítványtevők életkor szerinti megoszlása alapján elmondható, hogy – jelen ismereteink szerint – relatív többségük középkorú, kisebb részük pedig időskorú volt. A középkorú korcsoportba Boleman Mór, Géressy László, valamint Kovássy Ákos tartozott. Míg Szentpály István és Nánássy Lajos az időskorú alapítványtevők körébe sorolható. Természetesen nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy az alapítók között a fiatalabb, vagy éppen az idősebb generáció tagjai is képviseltették magukat, viszont jelenleg nem rendelkezünk egyetlen egy olyan forrással, adattal sem, amely alátámasztaná, vagy éppen cáfolná ezen megállapításunkat. Ezért a kérdéskör további kutatást igényel.

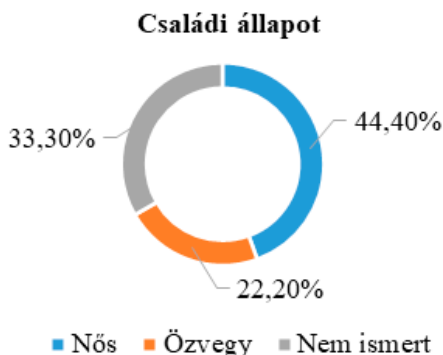
11. ábra: Az alapítványtevők kor megoszlása az alapítás/hagyományozás évével összevetve. (Saját szerk.)⁵⁵

Ami az egyéni alapítók családi állapot szerinti megoszlását illeti elmondható, hogy – az ismert adatok szerint – az alapítványtevők relatív többsége

17.; Budapesti Hírlap, 1893. március 4. 7.; Fővárosi Lapok, 1893. március 5. 541.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1888. február 26. 288.; Kovássy Zoltán: Almanemesítés Máramarosban. In: Honismeret 9. (1981) 2. sz. 45., 47.; Dobrossy István: Szentpáli István 1861–1924. Élete és munkássága. Miskolc, 2003. 10.; Estók István: A Keleti Baráti Kör. In: Teológiai Fórum. 11. (2017) 2. sz. 52.; Galo V.: Református árvaházak i. m. 174.; Czébely Lajos: Visk története. Ungvár, 2002. 111–112.

⁵⁵ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X.26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 31.; VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.; Emlékbeszéd. Nánássy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zár ünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 13.; Budapesti Hírlap, 1893. március 4. 7.; Fővárosi Lapok, 1893. már-

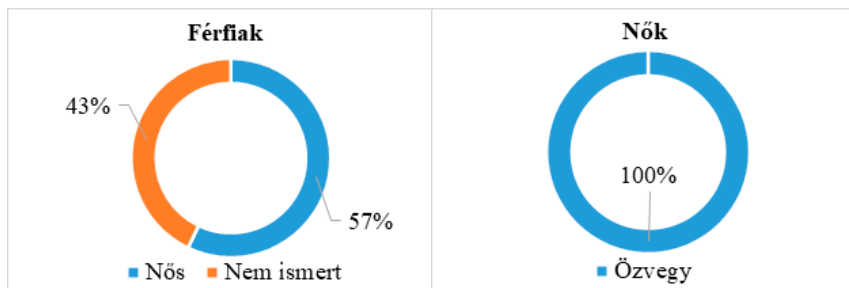
(4 fő) házas, kisebb része (2 fő) pedig özvegy volt az adományozás, illetve a hagyományozás időpontjában. (12. ábra) A nemi megoszlás és a családi állapot összevetése alapján pedig az is megállapítható, hogy a férfi alapítványtevők (7 fő) többsége (4 fő) házas, míg a női alapítók (2 fő) mindegyike özvegy volt. (13. ábra)

12. ábra: Az egyéni alapítók családi állapot szerinti megoszlása. (Saját szerk.)⁵⁶

cius 5. 541.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1888. február 26. 288.; Kovássy Z.: Almanemesítés Máramarosban i. m. 45.; Dobrossy I.: Szentpáli István i. m. 10.; Czébelly L.: Visk története i. m. 111.

⁵⁶ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Arzél László Alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; Lugossy Juliánna síremléke. Helyszín: Visk, református temető. Időpont: 2019. december 30.; VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.; Emlékbeszéd. Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zár ünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 17.; Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára. Gyászjelentések. Ivántsý Aladár; Komáromy András – Pettkó Béla: Nagy Iván családtörténeti értesítő címerekkel és leszármazási táblákkal. Harmadik kötet. 1901. évi folyam. Budapest, MDCCCCI. 202.; Kempelen Béla: Magyar nemes családok. VI. kötet. Budapest, 1913. 223., 225.; Kovássy Zoltán: Színházi esték Máramarosszigeten. Beszélgetések szép emlékekről. In: Színháztudományi Szemle 21. Budapest, 1986. 148.; Fővárosi Lapok, 1876. március 15. 286.; Terézia Gábriel. www.geni.com, letöltés: 2024. márc. 08.

13. ábra: Az egyéni alapítók családi állapotának megoszlása nemek szerint. (Saját szerk.)⁵⁷

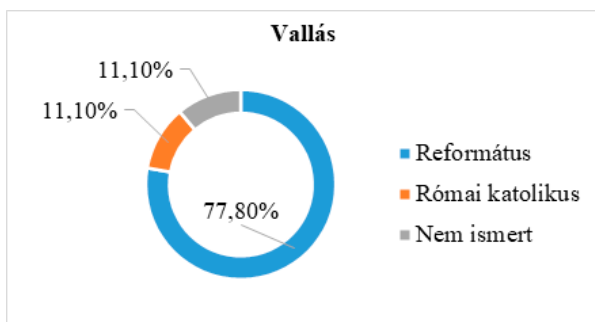
Az alapítványtevők vallásfelekezeti megoszlása

A kutatás során a vizsgált alapítványok egyéni alapítóinak csaknem mind-egyikéről (9-ből 8 főről) sikerült megállapítanunk, hogy melyik vallásfelekezethez tartozott. (14. ábra) Ezek alapján kijelenthetjük, hogy úgy tűnik, hogy esetünkben nem beszélhetünk klasszikus értelemben vett felekezeti megoszlásról, mivel a római katolikus bárónő, Perényi Lujza⁵⁸ kivételével

⁵⁷ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarosziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; Lugossy Juliánna síremléke. Helyszín: Visk, református temető. Időpont: 2019. december 30.; VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.; Emlékbeszéd. Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta, és az 1888. évi június 17-én tartott zár ünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 17.; Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára. Gyászjelentések. Ivánsy Aladár.; *Komáromy András – Pettkó Béla: Nagy Iván családtörténeti értesítő címerekkel és leszármazási táblákkal. Harmadik kötet. 1901. évi folyam. Budapest, MDCCCXI. 202.*; *Kempelen Béla: Magyar nemes családok. VI. kötet. Budapest, 1913. 223., 225.*; *Kovácsy Z.: Színházi esték Máramaroszigeten i. m. 148.*; Fővárosi Lapok, 1876. március 15. 286.; Terézia Gábel. www.geni.com, letöltés: 2024. márc. 08.

⁵⁸ A római katolikus felekezeti bárónő 1907-ben, illetve 1914-ben egy-egy alapítványt tett a Nagyszöllői Református Egyházközség javára. A második alapítvány létesítéséről a Máramaros-Ugoctai Református Egyházmegye 1914. évi közgyűlésének jegyzőkönyve a következőképp számolt be: „A nagyszöllői egyház előjárósága jelenti, hogy öz. Atzél Lászlóné szül. Perényi Lujza bárónő nagyszöllői lakos az ugyanottani ref. egyház javára adott át egy 1 hold és 167 öl kiterjedésű szőlő ingatlant, melyet alapítványként adományoz [...]. Egyházmegyei közgyűlés tudomásul vevén a bejelentést, örömmel fejezi ki hálás köszönetét, annyival is inkább, mert

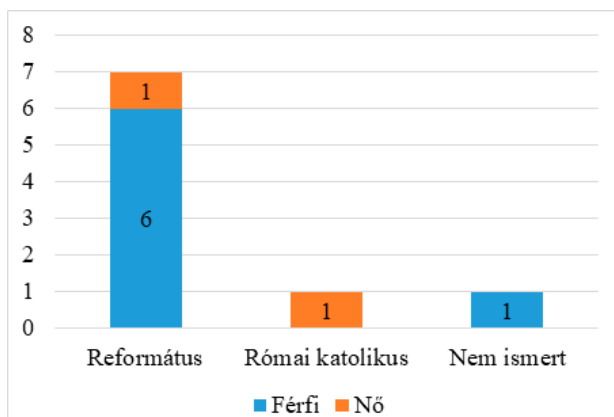
az ismert felekezetű fundátorok mindegyike (7 fő) református vallású volt. A rendelkezésre álló adatok alapján a férfi alapítványtevőknél a reformátusok aránya 100%-ot, míg a nőknél 50%-ot tett ki. (15. ábra) A vallási adatok teljes körű, átfogó ismeretének hiányában azonban nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy több református vagy épp más felekezetű alapító is volt a vizsgált személyek között, viszont jelenleg nem rendelkezünk semmilyen forrással, adattal, amely alátámasztaná, vagy éppen cáfolná ezen megállapításunkat. Mindenesetre az alapító okiratokban, egyházmegyei jegyzőkönyvekben stb. nem szerepelnek a más felekezeti hovatartozásra vonatkozó, vagy utaló megállapítások, így nagy a valószínűsége annak, hogy a jelenleg ismeretlen vallású alapítványtevő is a református egyház tagja volt.

14. ábra: Az egyéni alapítók felekezeti megoszlása. (Saját szerk.)⁵⁹

özv. Atzél Lászlóné, Perényi Lujza bárónő, más vallásfelekezethez tartozása dacára, egyházunk iránti rokonszenvének immár másodizben adja tanújelét nemes lelkű alapítványaival.” TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapítólevél.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Atzél László Alapítvány. X/13.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1914. április 8. 43-44.; *Estók I.*: A Keleti Baráti Kör i. m. 52.; *Galo V.*: Református árvaházak Kárpátalján i. m. 174.

⁵⁹ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllös 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. október 18. 1339.; *Dobrossy I.*: Szentpáli István i. m. 10.; *Estók I.*: A Keleti Baráti Kör i. m. 52.; *Galo V.*: Református árvaházak Kárpátalján i. m. 174.

15. ábra: Az egyéni alapítók felekezeti megoszlása nemek szerint. (Saját szerk.)⁶⁰

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a szociális célú alapítványozás – jelen ismereteink szerint – a 20. század első negyedében vált jellemzővé, elterjedtebbé a Máramaros-Ugocsai Református Egyházmegyében. A vizsgált alapítványok mintegy fele az 1902 és 1910 közötti időszakban jött létre. A fundációk abszolút többsége a református egyházközségek tisztviselőinek támogatását, kisebbik része pedig a hátrányos anyagi körülmények között élő tanulók, illetve a rászoruló egyháztagnak segélyezését szolgálta. Az alapítványok törzsvagyonát képező alaptőkék eredetüket tekintve főként adományokból, részben pedig hagyatékokból származtak. Az adományok formáját tekintve elsősorban a készpénz, illetve a hadikötvény volt jellemző. Ezzel szemben a végrendeletek útján keletkezett fundációk esetében csakis a pénzbeli hagyatékok fordultak elő. Ami az alapítványtevőket illeti megállapíthatjuk, hogy az alapítók csaknem kizárólag magánszemélyek voltak, akik főként társas és egyéni, néhány esetben pedig csoportos formában hoztak létre alapítványokat. A fundátorok javarészt a férfiak közül kerültek ki és a társadalom különböző rétegeiből származtak. Többségük Máramaros vármegyében, kisebbik részük pedig Ugocsában élt. Az alapítás időpontjában az alapítványtevők relatív többsége házas volt és zömmel a református felekezethez tartozott.

⁶⁰ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909–1910. Alapító-levél. X/11.; TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 28–29., X. 37.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840–1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 8.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. október 18. 1339.; *Dobrossy I.*: Szentpáli István i. m. 10.; *Estók I.*: A Keleti Baráti Kör i. m. 52.; *Galo V.*: Református árvaházak Kárpátalján i. m. 174.

AZ EGYÉNI ÉS TÁRSALAPÍTÓK ÉLETRAJZI ADATTÁRA

Az alábbi adattárban a történelmi Máramaros-Ugocsei Református Egyházmegye egyes alapítványtevőinek – a szociális alapítványok létrehozóinak – rövid életrajzai kerülnek bemutatásra. Az említett életrajzok betűrendben követik egymást, viszont az egyes alapítványok alapítóinak adatait a közérthetőség és áttekinthetőség érdekében egymás után közöljük. Fontos megjegyezni, hogy az adattár eredetileg komplexebb jellegű volt, mivel a kutatás kiterjedt a névadók és a máramarosszigeti református líceum, főgimnázium, illetve a jogakadémia javára tett alapítványok alapítóinak vizsgálatára is, azonban az említett személyek életrajzi adatai jelen dolgozat keretein belül nem kerülnek közlésre, mivel az előzetes tervek szerint egy későbbi külön elemzés tárgyát képezik majd.

A rendelkezésünkre álló forrásbázis nyújtotta lehetőségek szerint jegyzékünkben a következő adatokat kívántuk/tudtuk összegyűjteni:

- név, névváltozat, zárójelben az alapítványozásban való részvétel formája;
- a születés és elhalálozás ideje, helye;
- lakhely;
- vallásfelekezeti hovatartozás;
- foglalkozás, egyházi és világi tisztségek, hivatalok;
- családi összetétel;
- egyesületi, társulati és társasági tagságok, tisztségek;
- címek, kitüntetések.
- alapítványa (i)

Megjegyzendő, hogy sok esetben az említett adatoknak csak egy része, esetenként pedig csupán a töredéke volt kideríthető a rendelkezésünkre álló forrásanyagból. Ennek ellenére mégis úgy véljük, hogy a téma feldolgozásának további előrehaladtával, a forrásbázis kiszélesítésével – pl. lehetőség szerint az egyházi anyakönyvek bevonása, esetleges temetőkutatások által – a jelenleg fennálló adathiány mérséklődni, míg az életrajzi adattár számos tekintetben bővülni fog.

1. Almássy Sándor (egyéni alapító)

(?–1899. január 21.)

Szatmárnémeti lakos, református, cipész. Alapítványa: Almássy Sándor ruhasegély-alap.⁶¹

2. Bolemann (Boleman, Bolemán)⁶² Mór (egyéni alapító)

(1851?–1893, Munkács, Bereg vm./ Fogaras, Fogaras vm.)⁶³

⁶¹ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-level. X. 37.

⁶² Vadász Lap, 1883. április 15. 139.; Fővárosi Lapok, 1893. március 5. 541.

⁶³ Budapesti Hírlap, 1893. március 4. 7.; Fővárosi Lapok, 1893. március 5. 541.;

Dolhai lakos, refomátus, grófi tisztartó (uradalmi tiszt), a dolhai ref. leányegyház gondnoka,⁶⁴ állandó gazdasági tudósító (Máramaros vm., Huszti j.),⁶⁵ ideiglenes községi iskolalátogató.⁶⁶ Egyesületi, társulati tagság(ok): 1) Magyarországi Kárpátgyesület (rendes tag, 1884-ben),⁶⁷ 2) Országos magyar vadászati védegyelet (r. t., 1883–1892 között),⁶⁸ 3) Királyi Magyar Természettudományi Társulat (r. t.).⁶⁹ Alapítványa: Bolemann Mór tanuló ösztöndíj alapítvány.⁷⁰

3. Géressy (Géresi)⁷¹ László (egyéni alapító)

(1804,⁷² Rákos (Beregrákos) Bereg vm. – 1870. április 6. Visk, Máramaros vm.)⁷³

Református lelkész (Csepében (Ugocsa vm.) 1830?–1832?, Forgolányban (Ugocsa vm.) 1832–1834, Visken (Máramaros vm.) 1834–1870), a vasárnapi iskola megalapítója Visken, valamint a helyi Olvasókör társalapítója (1862).⁷⁴ Neje: Lugossy Juliánna (ref., 1814. szeptember 29. – 1891. május 25. Visk, Máramaros vm.). Házasságkötésük ideje: 1838. június 12. Felsőbánya (Szatmár vm.).⁷⁵ Gyermekai: 1) Géresi Kálmán (1841. decem-

Természettudományi Közöny. Huszonötödik kötet. 291. füzet. 1893. november. 603.

⁶⁴ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15. 30–31.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1885. október 18. 1337., 1339.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1886. április 25. 532.; Pesti Hírlap, 1884. április 9. 10.; Debreceni Protestáns Lap, 1900. augusztus 11. 473.

⁶⁵ A Hon, 1882. március 29. 1.; Földművelési Érdekeink, 1882. április 10. 149.

⁶⁶ Budapesti Közöny, 1886. január 16. 1.; Néptanítók Lapja, 1886. január 20. 46.

⁶⁷ A Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve. XII. évfolyam. Iglón, 1885. 242., 256–257.

⁶⁸ Vadász Lap, 1883. április 15. 139.; Vadász Lap, 1883. május 15. 3.; Vadász Lap, 1884. január 15. 18.; Vadász Lap, 1885. január 15. 23–24.; Vadász Lap, 1886. január 15. 25–26.; Vadász Lap, 1888. január 15. 19–20.; Vadász Lap, 1892. január 15. 27.; Vadász Lap, 1893. január 15. 30.

⁶⁹ Természettudományi Közöny. Huszonötödik kötet. 291. füzet. 1893. november. 603.

⁷⁰ TtREL I. 1. t. 2. Dolha 1909-1910. Alapító-levél. X/11.

⁷¹ *Fodor Gusztáv*: Református múltunk kezesség I. Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523–2016. Tiszaszentimre, 2016. 584.

⁷² Borovszkynál tévesen az 1802. évi születési év szerepel. *Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye. Budapest, 1908. 584.

⁷³ *Czebely L.*: Visk története i. m. 111–112.; VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.

⁷⁴ *Czebely L.*: Visk története i. m. 111–112., 124–125.; *Fodor G.*: Református múltunk kezesség i. m. 584.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 35.

⁷⁵ VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.; Lugossy Juliánna síremléke. Saját gyűjtés. Visk, református temető. 2019. decem-

ber 25. Visk, Máramaros vm. – 1921. január 23. Debrecen, Hajdú vm.) a pesti ev. ref. gimnázium segédtanára (1863–1868), gr. Tisza István egykori nevelője, később (1874-től) a debreceni református kollégium könyvtárának igazgatója, a kollégium bölcsészstanára (1874–1896), a debreceni tankerület kir. főigazgatója (1896–1918/19), valamint a tiszántúli ref. egyházkerület tanácsbírája (1903-tól). Egyesületi, társulati tagság(ok), tisztség(ek): Tiszántúli Ref. Középkolai Tanáregyesület (elnök), Csokonai Kör (1893-tól alelnök, majd elnök) stb.⁷⁶ 2) Géressy/Géresy/Géresi Imre (1844. Visk, Máramaros vm. –?) viski ref. lelkész (1870–1873), a máramarosszigeti ref. főgimnázium tanára (1874–1900). Egyesületi, társulati tagság (ok): Természettudományi Társulat. 3) Géressy Ilona (1852 Visk, Máramaros vm.–?), előbb viski (1886–1896), majd alsózsolcai (Borsod vm.) tanítónő. Férje: Kőváry? (?–?). 4) Géressy László (1839. Visk, Máramaros vm. –?) Máramaros megyei árvagyám. 5) Géressy János (1849. Visk, Máramaros vm.–?) telekkönyvvezető. 6) Géressy Albert (1855. Visk, Máramaros vm.–?) telekkönyvvezető.⁷⁷ Alapítványa: Iskolai alapítvány.⁷⁸

4. Kovássy (Kovácsy)⁷⁹ Ákos (egyéni és társalapító)

(1850–1932. Máramarossziget, határpataki tanya, Máramaros vm.) Máramarosszigeti lakos, református, köz- és váltóügyvéd, földbirtokos, almanemesítő.⁸⁰ A máramarosszigeti ügyvédi kamara tagja, törvényhatósági bizottsági tag (1886 és 1888 között megyei alszámvevő), 1890?–1895? között máramarosszigeti városi tanácsos, helyettes polgármester, békebíró (1891-től 1894-ig), árvauyi előadó (1895-ben).⁸¹ 1901-től a máramarosz-

---

ber 30.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 36.

⁷⁶ *Asztalos Dezső – Lakner Lajos – Szabó Anna Viola*: Kultusz és áldozat. A debreceni Csokonai Kör. Debrecen, 2005. 462-463.; *Barcza József*: A Debreceni Református Kollégium Története. Budapest, 1988. 244., 671.; 'Géresi Kálmán' szócikk. In: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. mek.oszk.hu, megtekintés 2019. márc. 06.; *Zoványi Jenő*: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. javított és bővített kiadás. Budapest, 1977. 215-216., 643.

⁷⁷ VREI Lelkészek életrajzi adatai a viski református egyházközség anyakönyveiben.; *Balogh B.*: A máramarosszigeti református líceum i. m. 172.; *Czébely L.*: Visk története i. m. 136.; *Peleskey S.*: A viski református egyház i. m. 36., 46.; *Borovszky S.*: Magyarország vármegyei i. m. 584.

⁷⁸ TtREL I. 1. t. 8. Visk 1840-1917. Másolat. A viski ref. egyház Iskolai alapítványának alapító levele. X. 52.

⁷⁹ MRL Értesítő 1901–02. 17.; MRL Értesítő 1902–03. 10.

⁸⁰ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671-1917. Alapító-level. X. 29.; TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902-1907. Másolat, 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; *Kovácsy F.*: Almanemesítés Máramarosban i. m. 45-47.

⁸¹ Magyarország tiszti cím- és névtára. 1886. Budapest, 1886. (a továbbiakban: MTCN, 1886.) 472.; MTCN, 1887. 472.; MTCN, 1888. 144., 479.; MTCN, 1889. 490.; MTCN, 1890. 501.; MTCN, 1891. 108.; MTCN, 1892. 111.;

szigeti ref. líceum kormányzótanácsosa (1907/08-ig, majd 1918-tól),⁸² a máramarosszigeti református egyház tanácsosa, főgondnoka (1901–1908, 1927., 1931.), a Máramaros-Ugocsbai Ref. Egyházmegye államsegélyt kiosztó bizottságának tagja (1906-ban), egyházmegyei világi tanácsbíró (1914-től 1918-ig). Mindemellett a Máramarosi Független Újság felelős szerkesztője.⁸³ Szülei: 1) Kovássy Gábor (1809–1875. október. 29.) ügyvéd, Máramaros megyei tiszti ügyész. 2) Décsey Czecczil (?–?). Testvére(i): 1) Kovássy Gábor (1846. június 2. – ?), neje: Páris Mária (?–?). 2) Kovássy Ida (1864. június 2. – ?). 3) Kovássy Dezső? (?–?) gyógyszerész. 4) Kovássy Gyula (1867. szeptember 30. – ?). 5) Kovássy Emma (1870. augusztus 1. – ?). 6) Kovássy Béla (1875. március 18. – ?). Neje(i): 1) Márkus Mária (?–?). 2) Derzsy Irma (1866 – 1913. november 29. Máramarossziget, határpataki

---

MTCN, 1893. 111.; MTCN, 1894. 116.; MTCN, 1895. 116.; Budapesti Közlöny, 1887. március 30. 3.; Budapesti Közlöny, 1890. augusztus 29. 2.; Budapesti Hírlap, 1886. október 7. 4.; Pesti Hírlap, 1881. február 19. 5.; Pesti Hírlap, 1889. február 16. 12.; Pesti Hírlap, 1890. május 31. 10.

⁸² TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1918. április 11. 44.; MRL Értesítő 1900–01. 3-4.; MRL Értesítő 1901–02. 17.; MRL Értesítő 1902–03. 10.; MRL Értesítő 1903–04. 3.; MRL Értesítő 1904–05. 5.; MRL Értesítő 1905–06. 5.; MRL Értesítő 1906–07. 5.; MRL Értesítő 1907–08. 7.; MRL Értesítő 1917–18. 17., 22.; MRL Értesítő 1918–19. 3.

⁸³ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1901. május 17. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1901. október 15. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 2., 24., 34.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. május 13. 2., 6.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 2., 33.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1904. május 9. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1904. december 7. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1905. május 2. 4.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1905. október 3. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1906. május 1. 2., 22.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1907. május 3. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1914. szeptember 23. 3.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. április 7. 6.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. október 4. 6.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1917. október 9. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1918. szeptember 25. 1.; MRL Értesítő 1900–01. 3-4.; MRL Értesítő 1901–02. 17.; MRL Értesítő 1902–03. 10.; MRL Értesítő 1903–04. 3.; MRL Értesítő 1904–05. 5.; MRL Értesítő 1905–06. 5.; MRL Értesítő 1906–07. 5.; MRL Értesítő 1907–08. 7.; Az Újság, 1910. június 28. 22.; Evangélikus Óráló, 1911. május 20. 187.; Keleti Újság, 1931. május 25. 23.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1914. november 1. 628.; *Keszeg Vilmos*: Egy Hir adás a Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombíratok. Marosvásárhely, 2006. 250., 252., 419.; *Kemény György*: Magyarország időszaki sajtója 1911-től 1920-ig. Budapest, 1942. 190–191.

tanya, Máramaros vm.).⁸⁴ Házasságkötésük ideje: 1) 1876,⁸⁵ 2) 1888.⁸⁶ Egyesületi, társulati tagság(ok), tisztség(ek): Országos Magyar Kertészeti Egyesület (r. t.).⁸⁷ Alapítványa (i): 1) Kovássy Ákos ref. elemi iskolai segélyezési alapítványa,⁸⁸ 2) Kovássy Ákos és neje Derzsy Irma lelkészfizetési alapítványa (Bökény, Dabolc, Fancsika, Feketeardó, Forgolány, Gödényháza, Péterfalva, Tiszakeresztúr, Tiszaújhely, Tivadar, Gyula, Nevetlen).⁸⁹

5. felső-boldogasszonyfalvi és gálospetri Derzsy Irma (társalapító)

(1866 – 1913. november 29. Máramarossziget, határpataki tanya, Máramaros vm.).⁹⁰ Máramarosszigeti lakos.⁹¹ Szülei: 1) Derzsy S./László (1838?–1893. Máramarossziget, Máramaros vm.) földbirtokos (Bihar vm.). 2) Derzsy Lászlóné (?–?). Testvére(i): 1) Derzsy Juliánna (?–?), férje: Kovásznay Marczell (?–?) főszolgabíró. 2) Derzsy László (?–?), neje: Szöllősy Olga (?–?). 3) Derzsy Emma (?–?), férje: Dr. Mázor Elemér (?–?).⁹² Férje: Kovássy Ákos (ref., 1850–1932. Máramarossziget, határpataki tanya, Máramaros vm.) köz- és váltóügyvéd, földbirtokos, almanemesítő.⁹³ Alapítványa (i): Kovássy Ákos és neje Derzsy Irma lelkészfizetési alapítványa (Bökény, Dabolc, Fancsika, Feketeardó, Forgolány, Gödényháza, Péterfalva, Tiszakeresztúr, Tiszaújhely, Tivadar, Gyula, Nevetlen).⁹⁴

⁸⁴ *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. VI. kötet. Budapest, 1913. 223., 225.; *Komáromy András–Pettkő Béla*: Nagy Iván családörténeti értesítő czimerekkel és leszármazási táblákkal. Második kötet. 1900. évi folyam. Budapest, MDCCCC. 69–70.; DRKN Gyászjelentések. Kovassoi Kovássy Ákosné felső-boldogasszonyfalvi és gálospetri Derzsy Irma.

⁸⁵ Fővárosi Lapok, 1876. március 15. 286.

⁸⁶ DRKN Gyászjelentések. Kovassoi Kovássy Ákosné felső-boldogasszonyfalvi és gálospetri Derzsy Irma.

⁸⁷ Kertészeti Lapok. Huszonhetedik évf. 4. sz. 1912. április. 162., 171.

⁸⁸ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 29.

⁸⁹ TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat, 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

⁹⁰ DRKN Gyászjelentések. Kovassoi Kovássy Ákosné felső-boldogasszonyfalvi és gálospetri Derzsy Irma.

⁹¹ TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat, 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 34–35.

⁹² DRKN Gyászjelentések. Kovassoi Kovássy Ákosné felső-boldogasszonyfalvi és gálospetri Derzsy Irma.; Érmellék, 1913. december 6. 4.; Pesti Hírlap, 1893. április 20. 8.; Pesti Hírlap, 1893. április 22. 7.

⁹³ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 29.; *Kovássy F.*: Almanemesítés Máramarosban i. m. 45–47.

⁹⁴ TtREL I. 1. t. 6. Nagyszöllős 1902–1907. Másolat, 64 filléres bélyeggel ellátott eredeti alapítványi oklevélről. X/12.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9.

6. Kovássy Ferenc (egyéni alapító)

(–?)

Alapítványa: Iskolai növendékek jutalmazási alap.⁹⁵7. Kóródy (Kóródi, Kóróody)⁹⁶ Krisztina (egyéni alapító)

(–?)

Máramarosszigeti lakos, református. Néhai férje: Miklós Márton (–?). Alapítványa: néhai Miklós Mártonné, Kóróody Krisztina elemi iskolai segély-alap.⁹⁷8. Nánássy (Nánásy, Nánási)⁹⁸ Lajos (egyéni és társalapító)(1808. március 4. Máramarossziget, Máramaros vm. – 1888. február 13. Máramarossziget, Máramaros vm.)⁹⁹Máramarosszigeti lakos, református, ügyvéd, földbirtokos.¹⁰⁰ 1845-ben Máramaros vármegye első – 1836-ban másod – aljegyzője, a forradalom és szabadságharc idején az öttagú megyei honvédelmi választmány tagja.¹⁰¹ Az 1848–49-es eseményeket követően a máramarosszigeti ref. egyház főgondnoka, tanácsosa, valamint a pénzügyi választmány elnöke. A máramarosszigeti ref. líceumnál jegyző, később a pénzügyi választmány elnöke, majd tápintézeti főfelügyelő, felügyelő gondnok (1850., 1861–1872),

34–35.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 33–34.

⁹⁵ TtREL I. 1. t. 4. Hosszúmező 1852–1910. Alapító-levél. X/6.; TtREL I. 1. t. 8. Egyházközségi alapítványok egyházmegyenkénti összesítése 1759–1941. Máramaros-Ugocsa. 10. X.⁹⁶ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 28.; TtREL I. 1. t. 8. Egyházközségi alapítványok egyházmegyenkénti összesítése 1759–1941. Máramaros-Ugocsa. 10. X.; MRL Értesítő 1873–74. 85.; MRL Értesítő 1874–75. 50.; *Szilágyi István*: Máramaros vármegye egyetemes leírása. Budapest, 1876. 353., 366–367.⁹⁷ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 28.⁹⁸ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 32.; X. 38–39.; TtREL I. 1. t. 8. Egyházközségi alapítványok egyházmegyenkénti összesítése 1759–1941. Máramaros-Ugocsa. 10. X.; MRL Értesítő 1859–60. 15., 26., 28.⁹⁹ Emlékbeszéd Nánássy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta, és az 1888. évi június 17-én tartott zárűnnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 12–13., 17.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1888. február 26. 288.; Fővárosi Lapok, 1888. február 17. 348.¹⁰⁰ TtREL. I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 32., X. 38–39.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1888. február 26. 288.; Fővárosi Lapok, 1888. február 17. 348.¹⁰¹ Emlékbeszéd Nánássy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárűnnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 14–15.; Jelenkor, 1836. augusztus 3.

kormányzótanácsos (1887/88-ig),¹⁰² 1876-ban a máramarosszigeti állami tanítóképző igazgató tanácsának rendes tagja.¹⁰³ A Máramaros-Ugocsai ref. egyházmegye világi tanácsbírája (1878-ig), egyházmegyei képviselő (1862),¹⁰⁴ valamint a máramarosszigeti takarékpénztár igazgatója.¹⁰⁵ Szülei: 1) Nánásy (Lovász)¹⁰⁶ Mihály (?-?) a máramarosszigeti református líceum filozófia professzora (1797–1804), máramarosszigeti ref. lelképásztor (1805-től), a máramarosi ref. egyházmegye esperese (1814–1816), majd nagybányai lelkész (1820., 1834.); 2) Mészáros Borbála (?-?).¹⁰⁷ Neje: Gábrriel Terézia (ref., 1816? – 1881. május 11. Máramarossziget, Máramaros vm.). Házasságkötésük ideje: 1835. Gyermeke: Nánásy Kálmán (?–1859. március 28.).¹⁰⁸ Egyesületi, társulati tagság(ok), tisztség(ek):

¹⁰² TtREL I. 1. b. (= Püspöki Hivatal iratai, Egyházkerületi közgyűlési iratok) 123. A M. Szigeti Ref. Lyceum Pártfogóságátol a Helvét Hitvallásuak Tiszántúli Főtiszteletű Superintendensi Hivatalnak.; TtREL I. 1. b. 123. A M. Szigethi Ref. Lyceum Pártfogóságától Főtiszteletű Szoboszlai Pap István Urnak a Helvét Hitvallásuak Superintendensének öngagságának.; Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 16.; MRL Értesítő 1858–59. 23., 34.; MRL Értesítő 1859–60. 15., 28.; MRL Értesítő 1861–62. 13., 25.; MRL Értesítő 1862–63. 27., 32.; MRL Értesítő 1873–74. 68.; MRL Értesítő 1874–75. 33.; MRL Értesítő 1875–76. 31.; MRL Értesítő 1876–77. 39.; MRL Értesítő 1878–79. 24.; MRL Értesítő 1879–80. 23.; MRL Értesítő 1880–81. 19.; MRL Értesítő 1881–82. 22.; MRL Értesítő 1883–84. 22.; MRL Értesítő 1884–85. 29.; MRL Értesítő 1885–86. 20.; MRL Értesítő 1886–87. 25.; MRL Értesítő 1887–88. 18.; *Balogh B.*: A máramarosszigeti református líceum i. m. 84.

¹⁰³ A hon, 1876. február 19.; Budapesti Közlöny, 1876. február 18.

¹⁰⁴ TtREL I. 1. a. 27. Ek. kjkv. 1862. április 8–12. 1.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1878. október. 20. 1340.

¹⁰⁵ Budapesti Közlöny, 1870. január 23. 343.

¹⁰⁶ Vékony Antal szerint: »Az az ős régi nemes család, a melyből Nánásy Lajos származott, tulajdonképen „Lovász“ nevet viselt volt s Hajdu-Nánásról eredt; a Nánásy nevet, származási helyétől elszakadva, vette fel és használta azontúl folytonosan.« Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 13.

¹⁰⁷ Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 13.; *Balogh B.*: A máramarosszigeti református líceum i. m. 165.; *Szabó M.* – *Szögi L.*: Erdélyi peregrinusok i. m. 343.; *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. IX. kötet. Budapest, 1903. 811.

¹⁰⁸ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 39.; Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 17.; Fővárosi Lapok, 1881. május 17. 641.; Polgári Törvénykezés. XIX. kötet. 4. mell. 26.

Országos Magyar Iparegyesület (r. t.),¹⁰⁹ Jótkony Egyesület (társalapító), Betegsegélyező Egyesület (alapító), Temetkezési Egyesület (alapító).¹¹⁰ Alapítványa (i): 1) Nánásy Kálmán emlékalapítvány. 2) Nánásy Lajos-féle szegényalap.¹¹¹

9. Gábrriel Terézia (társalapító)

(1816? – 1881. május 11. Máramarossziget, Máramaros vm.)¹¹²
Máramarosszigeti lakos, református.¹¹³ Testvére(i): 1) Gábrriel Menyhért (?-?), 2) ?, 3) ?, 4) ?.¹¹⁴ Férje: Nánássy/Nánásy Lajos (ref., 1808. március 4. Máramarossziget, Máramaros vm. – 1888. február 13. Máramarossziget, Máramaros vm.) ügyvéd, földbirtokos.¹¹⁵ Házasságkötésük ideje: 1835. Gyermeke: Nánásy Kálmán (?–1859. március 28.).¹¹⁶ Alapítványa: Nánásy Kálmán emlékalapítvány.¹¹⁷

10. Perényi Lujza, bárónő (egyéni alapító)

(? –1935 után)¹¹⁸
Nagyszőlősi lakos (Ugocsa vm.), római katolikus, nemes, földbirtokos.¹¹⁹ Szülei: 1) Báró Perényi Bertalan (1803?–1877. október 5. Nagyszőlős, Ugocsa vm.) cs. kir. kamarás és aranykulcsos, 2) Kornis Emília grófnő (?-?). Testvérei: 1) Perényi Malvina (1834–?), férje: gróf Hessenstein Mór (?-?). 2) Perényi Aladár (1840–1874), 3) Perényi Gyula (?-?), neje: Gerhard Mária (?-?). 4) Perényi János (?-?), neje: Egry Olga (?-?). 5) Perényi Rudolf

¹⁰⁹ Anyagi Érdekeink. 1. évf. 18. sz. 1871. december 18. 1., 5., 13.

¹¹⁰ Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 16.

¹¹¹ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 39.

¹¹² Fővárosi Lapok, 1881. május 17. 641.; Polgári Törvénykezés. XIX. kötet. 4. mell. 26.

¹¹³ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 39.

¹¹⁴ Polgári Törvénykezés. XIX. kötet. 4. mell. 26.

¹¹⁵ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 26., X. 32., X. 38., X. 39.; Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 12–13., 17.; Fővárosi Lapok, 1888. február 17. 348.; Protestáns egyházi és Iskolai Lapok, 1888. február 26. 288.

¹¹⁶ Emlékbeszéd Nánásy Lajos kormányzó-tanácsi tag felett. Írta s az 1888. évi június 17-én tartott zárünnepélyen felolvasta Vékony Antal tanár. In: MRL Értesítő 1887–88. 17.

¹¹⁷ TtREL I. 1. t. 6. Máramarossziget 1671–1917. Alapító-levél. X. 39.

¹¹⁸ *Estók I.*: A Keleti Baráti Kör i. m. 52.; *Galo V.*: Református árvaházak Kárpátalján i. m. 174.

¹¹⁹ TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.; *Estók I.*: A Keleti Baráti Kör i. m. 52.; *Galo V.*: Református árvaházak Kárpátalján i. m. 174.

(?-?).¹²⁰ Férje: Aczél (Atzél) László (ref., 1849. január 3. Kunszentmiklós, Pest-Pilis- Solt- Kiskun vm. – 1906. december 24. Nagyszőlős, Ugocsa vm.) a pozsonyi magyar kör titkára, az ugocsa megyei tankerület kir. tanfelügyelője (1880. július 8-tól ideiglenes, 1881. július 31-től pedig végleges minőségben), pedagógiai író, földbirtokos, ugocsa megyei közgazdasági előadó (1904?-1906), a nagyszőlősi református egyház főgondnoka.¹²¹ Házasságkötésük ideje: 1886. Nagyszőlős (Ugocsa vm.).¹²² Alapítványai: 1) Báró Perényi Lujza özv Atzél Lászlóné alapítványa,¹²³ 2) Atzél László alapítvány.¹²⁴

11. Id. Szentpály István (egyéni alapító)

(1839 – 1926. szeptember 11. Halmi, Ugocsa vm.)¹²⁵

Halmi-i lakos,¹²⁶ református,¹²⁷ Ugocsa vármegye főjegyzője,¹²⁸ alispánja (1877-től 1895-ig), a vármegye kórházi bizottságának elnöke (1890–1896), az adó felszámolási bizottság elnökhelyettese (1897–1916), majd elnöke (1917–1918?).¹²⁹ 1870. április 5-től a Máramaros-Ugocsa Reform-

¹²⁰ *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. VIII. kötet. Budapest, 1914. 260., 262.; báró pereni Perény Bertalan. www.geni.com, megtekintés: 2024. márc. 08.

¹²¹ TtREL I. 1. b. 180. 5933. Trefort Ágoston vallásügyi ministertől jul. 8 ról 1966 3 sz. a. Aczél László ugocsa megyei kir. tfelügyelővé lett kinevezéséről. 19. 663 szám.; TtREL I. 1. b. 182. 6132. Közokt minister Aczél László ugocsa m. ideiglenes tanfelügyelőt állomásán végleg megerősítette. 20973 szám.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1889. április 11. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1890. április 22. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. szeptember 30. 8.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 10.; MTCN, 1904. 280–281.; MTCN, 1905. 297–298.; MTCN, 1906. 312.; Prágai Magyar Hírlap, 1931. december 30. 3.; *Aczél László*: Ugocsa vármegye népoktatásügye 1880–1902. Budapest, 1908. 1., 5.; *Estók I.*: A Keleti Baráti Kör i. m. 52.; *Fodor Gusztáv*: Református múltunk kezessége i. m. 668.; *Gulyás Pál*: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat. I. kötet. Budapest, 1939. 101.

¹²² Fővárosi Lapok, 1886. március 10. 500.

¹²³ TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Harmadpéldány. Alapító-levél.

¹²⁴ TtREL I. 1. t. 6. Nagyszőlős 1902–1907. Másolat. Atzél László alapítvány. X/13.

¹²⁵ *Dobrossy I.*: Szentpáli István i. m. 10.; Magyarország, 1926. szeptember. 24. 6.

¹²⁶ TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.

¹²⁷ *Dobrossy I.*: Szentpáli István i. m. 10.

¹²⁸ Magyar Újság, 1871. december 30.; Magyar Újság, 1872. január 6.

¹²⁹ TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-levél. X. 22.; MTCN, 1879. 81.; MTCN, 1884. 114.; MTCN, 1886. 146.; MTCN, 1887. 146.; MTCN, 1888. 182.; MTCN, 1889. 182.; MTCN, 1890. 145., 176.; MTCN, 1891. 145., 176.; MTCN, 1892. 148., 179.; MTCN, 1893. 148., 179.; MTCN, 1894. 153., 186.; MTCN, 1895. 153., 186.; MTCN, 1896. 196.; MTCN, 1897. 124.; MTCN, 1898. 132.; MTCN, 1899. 149.; MTCN, 1900. 127.; MTCN, 1901. 127.; MTCN, 1902. 130.; MTCN, 1903. 126.; MTCN, 1904. 67.; MTCN, 1905. 70.; MTCN, 1906. 72.; MTCN, 1907. 72.; MTCN, 1908. 74.; MTCN, 1909. 77.; MTCN, 1910. 81.;

mátus Egyházmegye világi tanácsbírája (1916?-ig),¹³⁰ időközben világi főjegyzője, az egyházmegyei tanügyi bizottság tagja, az államsegély kiosztó bizottság tagja, a lelkészjelölő bizottság rendes tagja, a vasárnapügyi bizottság póttagja, a debreceni protestáns egyetem egyházmegyei bizottságának tagja, valamint a halmi-i ref. egyház főgondnoka.¹³¹ Ezek mellett Ugocsa megye (Tiszántúli járás) borellenőrző bizottságának tagja (1899),¹³² az Ugocsai takarékpénztár-egyesület felügyelő bizottságának tagja, a Halmi népbank részvénytársaság elnöke, a felügyelő bizottság tagja, a Halmi-i kereskedelmi bank vezérigazgatója, a Halmi-i Egyesült Bank Részvénytársaság

MTCN, 1911. 83.; MTCN, 1912. 85.; MTCN, 1913. 89.; MTCN, 1914. 92.; MTCN, 1915. 92.; MTCN, 1916. 104.; MTCN, 1917. 117.; MTCN, 1918. 61.; A hon, 1877. december 16.; Fővárosi Lapok, 1877. december 23. 1409.

¹³⁰ TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március 29–30. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1883. március 13–15. 29.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1884. április 3–4. 1884. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1885. április 8. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1885. augusztus 5. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. április 8. 3.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1886. július 28. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1887. április 14. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1889. augusztus 29. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1889. április 11. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1890. április 22. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1891. április 22. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1892. augusztus 11. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1893. április 5. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1894. szeptember 12. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1895. március 14. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1895. szeptember 12. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1896. április 8. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1897. április 21. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1899. április 19. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1899. szeptember 27. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1900. március 20. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1902. május 9. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. május 13. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1903. szeptember 22. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1904. szeptember 6. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1905. május 2. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1905. október 3. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1906. május 1. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1906. október 9. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1907. október 11. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1909. május 4. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1909. november 4. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1910. április 12. 1., 22.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1911. május 1. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. április 30. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1912. október 9. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1914. április 8. 3.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. április 7. 1.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. október 4. 3.

¹³¹ TtREL I. 1. b. 175. 5503. Megbízólevél.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1882. március hó 29-30. 19.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1891. április 22. 19.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1892. augusztus 11. 16.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1895. március 14. 15.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1897. április 21. 18.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1904. május 9. 29.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1906. május 1. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1909. május 4. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1911. május 1. 2.; TtREL I. 8. i. 43. Em. kjkv. 1916. október 4. 4.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1880. április 25. 555.; Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1889. május 5. 560.

¹³² Borászati Lapok, 1899. augusztus 27. 630.

helyettes elnöke volt.¹³³ Szülei: 1) homoród-szentpály Szentpály László (1796–1861. május 29. Halmi, Ugocsa vm.) Ugocsa megye főszolgabírája (1839-ben), országgyűlési követe (1836., 1839., 1843. évben), Máramaros vármegye főispáni adminisztrátora (helytartója).¹³⁴ 2) Szotóczyk/Szotovszky Klementin (1808? – 1876. június 10. Halmi, Ugocsa vm.).¹³⁵ Testvérei: 1) Szentpály Janka (1831. Halmi, Ugocsa m. – 1908. május 5. Budapest, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.) író, férje: boczonádi Szabó József (1824? – 1893. június 26. Félegyháza, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.) 1848–49. honvédőrnagy, nyugalmazott altábornagy. Házasságkötésük ideje: 1856?.¹³⁶ 2) Szentpály Erzsébet (?–?), férje: Rom Ferenc (?–?). 3) Szentpály Jozéfa/Jozefin (?–?), férje: Lator Gábor (1822?–?) Ugocsa megyei másodalispán, országgyűlési képviselő (1866). 4) Szentpály Jenő (1836. Halmi, Ugocsa vm. – 1902. március 28, Abbázia) Ugocsa megyei aljegyző, főjegyző, országgyűlési képviselő, neje: Bölcsei Buday Hermin (1841–?). 5) Szentpály Klementin (?–?), férje(i): 1) Buday Lőrincz (?–?), 2) György Endre (1848. március 18. Huszt, Máramaros vm. – 1927. január 15. Budapest.) országgyűlési képviselő, földművelésügyi miniszter, közgazdasági író.¹³⁷ Neje(i): 1) Nagyenyedi Egry Irma (1841. december 31. – 1889/90. május 10.

¹³³ Magyar Compass. Pénzügyi Évkönyv. Magyarország és társországai számára 1879. Hetedik évfolyam. (a továbbiakban: MC.) Budapest, 1879. 186.; MC, 1881. 204.; MC, 1882. 288.; MC, 1885. 163.; MC, 1886. 164.; MC, 1887. 153.; MC, 1889. 146.; MC, 1890. 143.; MC, 1891. 218.; Mihók-féle Magyar Compass 1895/96. XXIII. évfolyam, I. rész. (a továbbiakban: MMC.) Budapest, 1895. 259.; MMC, 1898. 26/1. 304.; MMC, 1906. 34/1. 457.; MMC, 1900. 28/1. 364.; Nagy Magyar Compass 1917/18. XLV. évfolyam, I. rész. (a továbbiakban: NMC.) Budapest, 1917. 643.

¹³⁴ *Komáromy A.*: A homoród-szentpáli i. m. 143.; *Medgyesi Somogyi Zs.*: Magyarország főispánjainak története i. m. 127.; *Nagy Iván*: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. Tizedik kötet. Pest, 1863. 659., 661.

¹³⁵ *Komáromy A.*: A homoród-szentpáli i. m. 143.; *Nagy I.*: Magyarország családai Tizedik kötet i. m. 659.; Fővárosi Lapok, 1876. június 17. 644.

¹³⁶ *Nagy I.*: Magyarország családai Tizedik kötet i. m. 659.; *Szinnyei J.*: Magyar írók élete XIII i. m. 230-231.

¹³⁷ DRKN Gyászjelentések. Homoród-szentpáli Szentpály Jenő.; *Habermann Gusztáv*: Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez. Szeged, 1992. 171.; *Kenyeres Ágnes*: Magyar életrajzi lexikon. Első kötet. Budapest, 1967. 643.; *Komáromy A.*: A homoród-szentpáli i. m. 143.; Magyar nemzetiségi zsebkönyv. Második rész. Nemes családok. Első kötet. Budapest, 1905. 134.; *Nagy I.*: Magyarország családai Tizedik kötet i. m. 659.; *Sturm Albert*: Országgyűlési Almanach 1897–1901. Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól. Budapest, 1897. 348.

Nagyszőlős, Ugocsa vm.).¹³⁸ 2) Újhelyi Celesta (1856. október 11. –?).¹³⁹ Gyermek(i): 1) ifj. Szentpály István (1861. Halmi, Ugocsa vm. – 1924. Miskolc, Borsod vm.) a Közmunka és Közlekedési Minisztérium munkatársa (1887–1890), a Kereskedelmi és Iparkamara titkára (1890–1902), a középkereskedelmi iskola tanára, Miskolc polgármestere (1902–1912., 1917–1922), országgyűlési képviselő (1912–1916., 1922-től).¹⁴⁰ 2) Szentpály Anna (1863–?), férje: Kölcsey Kálmán (?–?). 3) Szentpály Benjamin (1865–?), neje: Horthy Ágnes (?–?). 4) Szentpály Ágnes (1867–?), férje: Péterffy Lajos (?–?) kereskedelemügyi miniszteri fogalmazó. 5) Szentpály Gábor (1868–?), főhadnagy. 6) Szentpály Miklós (1870–?). 7) Szentpály Ilona (1872–?), férje: Kozányi Zsigmond (?–?) halmi-i ügyvéd.¹⁴¹ Címek, kitüntetések: királyi tanácsos (1910).¹⁴² Alapítványa: Szentpály Jenő iskolai segély alapítvány.¹⁴³

12. Tegze Benedek (társalapító)

(?–?)

Tivadari (Tivadarfalvi, Ugocsa vm.) lakos. Neje: Ary Juliánna. Alapítványa: Tegze Benedek és neje Ary Juliánna alapítványa a lelkészi fizetés gyarapítására.¹⁴⁴

13. Ary Juliánna (társalapító)

(?–?)

Tivadari (Tivadarfalvi, Ugocsa vm.) lakos. Férje: Tegze Benedek. Alapítványa: Tegze Benedek és neje Ary Juliánna alapítványa a lelkészi fizetés gyarapítására.¹⁴⁵

¹³⁸ Fővárosi Lapok, 1890. május 13. 970.; Pesti Hírlap, 1890. május 14. 8.; *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. III. kötet. Budapest, 1912. 414.; *Komáromy A. – Pettkó B.*: Nagy Iván családtörténeti értesítő 2. i. m. 157–158.

¹³⁹ *Komáromy András–Pettkó Béla*: Nagy Iván családtörténeti értesítő czimerekkel és leszármazási táblákkal. Harmadik kötet. 1901. évi folyam. Budapest, MDCCCXI. 202.

¹⁴⁰ *Dobrossy István*: Miskolc írásban és képekben. 2. Miskolc, 1995. 12., 25.; *Dobrossy István*: Miskolc írásban és képekben. 10. Miskolc, 2003. 67–68.

¹⁴¹ Fővárosi Lapok, 1892. szeptember 27. 1981.; Pesti Hírlap, 1890. augusztus 28. 8.; *Komáromy A.*: A homoród-szentpáli i. m. 143.

¹⁴² MTCN, 1911. 627.; Szatmári Közlöny, 1910. augusztus 22. 2.

¹⁴³ TtREL I. 1. t. 5. Kisbábony 1904–1911. Alapító-level. X. 22.

¹⁴⁴ TtREL I. 1. t. 8. Tivadarfalva 1867–1911. Alapító-level. X. 42.

¹⁴⁵ Ua.

MELLÉKLETEK

1. kép: Id. Szentpáli István (1838–1926) Ugocsa vármegye nyugalmazott alispánja.

Forrás: Dobrossy I.: Szentpáli István i. m. 12.

2. kép: A többszörös alapítványtevő Kovássy Ákos (1850–1932) máramarosszigeti ügyvéd, földbirtokos.

Forrás: Kovássy F.: Almanemesítés Máramarosban i. m. 46.

3. kép: Középen (ülő sor) Kovássy Ákos és neje, Derzsy Irma az 1900-as évek elején.

Forrás: www.draskoczy.hu, letöltés 2022. jan. 05.